

Ε Ζ Α Γ Ν Θ

Π Κ Τ ε χ Α

Λ Ο Γ Ο Υ

ΤΕΥΧΟΣ 6

ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ
2022

Χ Α Ρ Ι Ν

Ξ Α Ο δ Σ Φ

Κ μ Η Ω Ξ Ε

Περιοδική έκδοση υπαλλήλων του Τμήματος Ελληνικής Γλώσσας
της Γενικής Διεύθυνσης Μετάφρασης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Της (αρχι)συνταξίας	1
της Θεώνης Χαβέλα	
Συμφωνία άρθρου-αριθμητικού-ουσιαστικού	2
της Βάσως Μαργώνη	
Γλωσσάριο όρων κυβερνοασφάλειας: από τη σύλληψη στην υλοποίηση	5
της Χριστίνας Νικητοπούλου	
Εμπαθείς συκοφάντες απολογούνται.....	10
του Νίκου Σαραντάκου	
Noblesse oblige	
(ή η ιστορία μιας εδραιωμένης παρεξήγησης).....	12
του Πέτρου Παπακαλού	
Η μηχανή κι εμείς – Πώς οι νευρώνες μπορούν να σε ξεγελάσουν.....	13
της Στέλλας Μάσσια	
„Schwätzt Dir Lëtzebuergesch?“	17
της Κατερίνας Πασίση	
Θέματα ορολογίας	23
της Ομάδας Ορολογίας του Τμήματος Ελληνικής Γλώσσας	
Μικρά ορολογικά	25
του Δημήτρη Χαρβάτη	

Στο τεύχος αυτό
συνεργάστηκαν
(αλφαβητικά):

Αρθρογραφία:

Βάσω Μαργώνη

Μεταφράστρια

Ευρωπαϊκή Επιτροπή

Στέλλα Μάσσια

Μεταφράστρια

Χριστίνα Νικητοπούλου

Μεταφράστρια

Ευρωπαϊκή Επιτροπή

Ομάδα Ορολογίας

του Τμήματος Ελληνικής

Γλώσσας

Ευρωπαϊκή Επιτροπή

Πέτρος Παπακαλός

Γλωσσομαθής νομικός

Δικαστήριο της ΕΕ

Κατερίνα Πασίση

Εκπαιδευτικός, καθηγήτρια

ελληνικών ως ξένης γλώσσας

Νίκος Σαραντάκος

Μεταφραστής

Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο

Θεώνη Χαβέλα

Μεταφράστρια

Ευρωπαϊκή Επιτροπή

Δημήτρης Χαρβάτης

Μεταφραστής

Ευρωπαϊκή Επιτροπή

Επιμέλεια:

Σπύρος Γοργόρης

Βοηθός

Ευρωπαϊκή Επιτροπή

Οι απόψεις που διατυπώνονται στα άρθρα του «ΛΟΓΟΥ ΧΑΡΙΝ» απηχούν αποκλειστικά προσωπικές γνώμες των συγγραφέων τους και δεν δεσμεύουν κατ' ουδένα τρόπο την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, τη Γενική Διεύθυνση Μετάφρασης, το Τμήμα Ελληνικής Γλώσσας ή τη συντακτική επιτροπή του περιοδικού.

Η συντακτική επιτροπή του περιοδικού σέβεται τις επιλογές των συντακτών σε συμβατικά ζητήματα ορθογραφίας και στίξης.

Διεύθυνση επικοινωνίας: DGT-EL-2-SECRETARIAT@ec.europa.eu

Της (αρχι)συνταξίας

της Θεώνης Χαβέλα

Τον Αύγουστο δεν υπάρχουν ειδήσεις, έλεγε ειρωνικά ο Ουμπέρτο Έκο. Ο λόγος για τον οποίο αυτή η φράση έγινε παροιμιώδης είναι γιατί, παρόλο που, προφανώς, τον Αύγουστο δεν σταματάει να γυρίζει η γη, ούτε να σημειώνονται άξια λόγου γεγονότα, αυτό που αλλάζει είναι η δική μας διάθεση. Θέλουμε λίγη ξεκούραση, μια ανάσα για το μυαλό και την ψυχή. Ιδίως, μάλιστα, το φετινό καλοκαίρι: πόλεμοι, εχθρικές ενέργειες, ακρίβεια, κλιματική αλλαγή και φόβοι για έναν δύσκολο χειμώνα.

Έτσι, θέλαμε να σας προσφέρουμε ένα γεμάτο τεύχος που θα αποτελέσει αφορμή για προβληματισμό και σκέψη, θα σας απασχολήσει και θα σας ενημερώσει. Κι ενώ μερικές φορές η εύρεση ενδιαφερόντων, εμπειριστατωμένων ή ακόμα και πρωτότυπων θεμάτων προκαλεί πονοκέφαλο στη συντακτική ομάδα οποιασδήποτε έκδοσης, άλλες φορές η δουλειά μας γίνεται εύκολη και το αποτέλεσμα είναι ένα τεύχος σαν αυτό που κρατάτε σήμερα στα χέρια σας, μεταξύ άλλων χάρη στην παράπλευρη συγγραφική δραστηριότητα αξιόλογων συναδέλφων.

Ξεκινάμε, λοιπόν, με τη **Βάσω Μαργώνη** κι ένα ζήτημα που σίγουρα έχει απασχολήσει όλες και όλους όσοι ασχολούνται επαγγελματικά και μη με την ελληνική γλώσσα: τους 66 000 Πολωνούς ή τις 66 000 Πολωνούς; Η Βάσω αναλύει απόψεις των ειδικών για τη συμφωνία άρθρου-αριθμητικού-ουσιαστικού και μας δίνει τη δική της σκοπιά.

Τη σκυτάλη παίρνει η **Χριστίνα Νικητοπούλου**, η οποία παρουσιάζει τις ορολογικές εργασίες του Τμήματος Ελληνικής Γλώσσας για την κατάρτιση του γλωσσάριου κυβερνοασφάλειας: ιδιαίτερο ενδιαφέρον έχει η τεκμηρίωση των ορολογικών επιλογών των συναδέλφων.

Ο **Νίκος Σαραντάκος** στο παρόν τεύχος σταχυολογεί ψευδόφιλες λέξεις που μπερδεύουν και βάζουν τρικλοποδιές και προκαλούν πονοκέφαλο ακόμα και σε έμπειρες και έμπειρους επαγγελματίες του χώρου.

Συνεχίζουμε με τον εξαιρετικό συνάδελφο **Πέτρο Παπακαλό**. Σ' αυτό το τεύχος, αναλύει μια εδραιωμένη παρεξήγηση όσον αφορά την απόδοση της φράσης «noblesse oblige». Πρόκειται, όντως, για την *ευγένεια*, όπως μας λέει η πιο διαδεδομένη μετάφραση;

Η **Στέλλα Μάσσια**, η οποία πρόσφατα ολοκλήρωσε την άσκησή της στο Τμήμα Ελληνικής Γλώσσας, γράφει για τη νευρωνική μετάφραση, την ευρεία πλέον χρήση της, τα πλεονεκτήματα που προσφέρει και τα μειονεκτήματα που απαιτούν την προσοχή μας, με συγκεκριμένα παραδείγματα αντλημένα σε μεγάλο βαθμό από το εργαλείο νευρωνικής μετάφρασης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.

Ακόμη, φιλοξενούμε με ιδιαίτερη χαρά το άρθρο της **Κατερίνας Πασίση**, εκπαιδευτικού, η οποία μας μιλάει για τη λουξεμβουργιανή γλώσσα, τη γέννηση και την εξέλιξή της, παραθέτοντας εξαιρετικά ενδιαφέροντα στοιχεία για την πολιτιστική ταυτότητα του Λουξεμβούργου στο παρελθόν και στο σήμερα, με την ευκαιρία της πρόσφατης εθνικής γιορτής της χώρας (που φιλοξενεί τη μία μεταφραστική μονάδα μας).

Στη συνέχεια, θα βρείτε το ενημερωτικό δελτίο της **Ομάδας Ορολογίας**, με νέους όρους που τυποποιήθηκαν και καταχωρίστηκαν στην ΙΑΤΕ τους μήνες Μάρτιο και Απρίλιο.

Τέλος, σ' αυτό το τεύχος εγκαινιάζουμε μια καινούργια στήλη μικρών ορολογικών ζητημάτων: έτσι, από εδώ και πέρα, στην τελευταία σελίδα κάθε τεύχους θα βρίσκετε εξαιρετικά σύντομες και καιρίες αναλύσεις για μεταφραστικές ανησυχίες και όρους που μας έχουν παιδέψει όλες και όλους τους επαγγελματίες της μετάφρασης κατά καιρούς. Εδώ, ο **Δημήτρης Χαρβάτης** αποσαφηνίζει τη διαφορά μεταξύ *άδεια* και *έγκρισης*, καθώς και μεταξύ των λέξεων *ανώτατος* και *μέγιστος*.

Συμφωνία άρθρου-αριθμητικού-ουσιαστικού

της Βάσως Μαργώνη

Το πρόβλημα

Το πρόβλημα της συμφωνίας του οριστικού άρθρου με το αριθμητικό ή με το ουσιαστικό στη δομή άρθρου-αριθμητικού-ουσιαστικού συζητήθηκε σε δύο συνεδριάσεις του Κύκλου Ποιότητας, καθώς και σε πολυάριθμα μηνύματα ηλεκτρονικού ταχυδρομείου που αντάλλαξαν συνάδελφοι για το θέμα αυτό. Την πρώτη φορά που συζητήθηκε στον κύκλο ποιότητας αποφασίστηκε να τεθεί το θέμα σε ειδικούς –γλωσσολόγους και φιλόλογους– επειδή, με βάση τα παραδείγματα που είχαν σταλεί από συναδέλφους, το θέμα φαινόταν αρκετά περίπλοκο. Ωστόσο, ακόμη και όταν διατύπωσαν τις –δυστάμενες– απόψεις τους οι ειδικοί, τα πράγματα δεν ξεκαθάρισαν πολύ περισσότερο, οπότε ο Κύκλος Ποιότητας προτίμησε να μη λάβει οριστική απόφαση για τη ρύθμιση αυτού του θέματος, δηλαδή για τη συνεπή χρήση, στα κείμενά μας, είτε της δομής με τη συμφωνία άρθρου-αριθμητικού είτε της δομής με τη συμφωνία άρθρου-ουσιαστικού.

Πρόκειται, πράγματι, για ρευστό ακόμη ζήτημα της γλώσσας μας, που εντάσσεται στο ευρύτερο πλαίσιο της εξέλιξης της γενικής διαιρετικής της αρχαίας ελληνικής και της καθαρεύουσας. Στην κοινή νεοελληνική υπάρχει διαιρετική δομή ή «ψευδοδιαιρετική», όπως χαρακτηρίζεται στη μελέτη της Μελίτας Σταύρου και της Αρχόντως Τερζή [Types of Numerical Nouns](#), όχι όμως με γενική αλλά με αιτιατική, είναι δομή παράθεσης (π.χ. αγόρασα τρία κουτάκια μπίρες, το εργοστάσιο παρήγαγε τρία εκατομμύρια μπίρες). Οι συγγραφείς της παραπάνω μελέτης υποστηρίζουν ότι τα περισσότερα αριθμητικά έχουν χαρακτήρα ονόματος, κυρίως τα πολλαπλάσια του 1 000, και γι' αυτόν τον λόγο συμμετέχουν σε ψευδοδιαιρετική δομή.

Η σύνταξη που μας προβληματίζει είναι όταν στη δομή προστίθεται το οριστικό άρθρο:

το εργοστάσιο δεν κατάφερε να διαθέσει **τα τρία εκατομμύρια μπίρες** που παρήγαγε

ή

το εργοστάσιο δεν κατάφερε να διαθέσει **τις τρία εκατομμύρια μπίρες** που παρήγαγε.

Τι ορίζει η γραμματική;

Δυστυχώς, το θέμα δεν αποσαφηνίζεται ούτε στις σχολικές γραμματικές, ούτε στη Νεοελληνική Γραμματική (του Ιδρύματος Μανόλη Τριανταφυλλίδη). Κάπως διαφωτιστικά είναι, ενδεχομένως, ορισμένα στοιχεία που δίνονται στη Νεοελληνική σύνταξη της κοινής δημοτικής (του Αχ. Τζάρτζανου) ή στη Γραμματική Holton–Mackridge–Φιλιππάκη.

Στη Νεοελληνική σύνταξη του Αχ. Τζάρτζανου εξηγείται, στο σημείο 34, η κατά παράθεση σύνταξη, η οποία εκφράζει διάφορες συντακτικές σχέσεις, όπως, μεταξύ άλλων, τη σχέση «ενός πλήθους και του αριθμού εκείνων που το αποτελούν το πλήθος αυτό, όταν ο αριθμός του πλήθους των εκφράζεται με αριθμητικό ουσιαστικό» (εκατό χιλιάδες γρόσια) ή τη «σχέση ποσού συνεχούς ή διηρημένου και του είδους ή της ύλης από την οποίαν το ποσό αυτό αποτελείται» (Πήγαν χαμένα δυό εκατομμύρια δραχμές κεφάλαιο και εκατό χιλιάδες δραχμές τόκοι). Στη σημείωση της σελίδας 66 αναφέρεται ότι «όταν το προσδιοριζόμενο εκφέρεται με το άρθρο, εκφέρεται κανονικά με το άρθρο και η παράθεσις: [...] στις χιλιάδες τα τραγούδια που βρίσκονται μαζωμένα». Αλλά παραθέτει και το παράδειγμα: «έδωσε τα εκατό σακκούλια τάλαρα ή κοντά στις δυο σειρές φλωριά» (θα μπορούσαμε να αντικαταστήσουμε τις «σειρές» με τις «χιλιάδες», οπότε το οριστικό άρθρο θα συμφωνούσε με το αριθμητικό).

Η Γραμματική Holton–Mackridge–Φιλιππάκη ασχολείται με το θέμα στην ενότητα [Δομές Παράθεσης](#), αναφέροντας ότι η δεύτερη ονομαστική φράση (δηλαδή το ουσιαστικό) τίθεται κανονικά στη γενική –οι δύο χιλιάδες των επιβατών, τα δέκα εκατομμύρια των Ελλήνων– ωστόσο αναγνωρίζει ότι με τα αριθμητικά

δεκάδες, εκατοντάδες και χιλιάδες χρησιμοποιείται πολύ συχνά η δομή «τα εκατοντάδες πρόβατα» ή «τα τρεις χιλιάδες φώτα». Ωστόσο, η Γραμματική αυτή αναφέρει στη σ. 110: «Οι χιλιάδες από το 2.000 και πάνω αποτελούνται από τα απόλυτα αριθμητικά 2, 3, 4 κ.τ.λ. μαζί με το θηλυκό ουσιαστικό στον πληθυντικό χιλιάδες, με το οποίο πρέπει να συμφωνούν (και όχι με το ουσιαστικό στο οποίο αναφέρεται ο αριθμός), π.χ. είκοσι μία χιλιάδες (21.000). (υπογράμμιση δική μου).

Οι απόψεις των ειδικών

Μερικά από τα παραδείγματα που στείλαμε στους ειδικούς ήταν τα ακόλουθα (από τα πρακτικά της 5ης συνεδρίασης του Κύκλου Ποιότητας):

τους 66 000 Πολωνούς ή τις 66 000 Πολωνούς;

τους χιλιάδες εκτελεσμένους αμάχους ή τις χιλιάδες εκτελεσμένους αμάχους;

τους δέκα εκατομμύρια Έλληνες ή τα δέκα εκατομμύρια Έλληνες

Η Άννα Αναστασιάδη-Συμεωνίδη, ομότιμη καθηγήτρια γλωσσολογίας του Τμήματος Φιλολογίας του ΑΠΘ, και η Άννα Ιορδανίδου, ομότιμη καθηγήτρια νεοελληνικής γλώσσας του Τμήματος Επιστημών της Εκπαίδευσης και Κοινωνικής Εργασίας του Πανεπιστημίου Πατρών, τείνουν να προκρίνουν τη δομή με συμφωνία άρθρου-ουσιαστικού, η οποία φαίνεται να έχει επικρατήσει, ενώ ο Κώστας Κασίνης, ομότιμος καθηγητής της μεταβυζαντινής και νεότερης ελληνικής φιλολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών αλλά και το άρθρο του Βαγγέλη Στεργιόπουλου στο in.gr με τίτλο [Θύμα του κοροναϊού και η γλώσσα μας](#) τείνουν να προκρίνουν τη δομή με συμφωνία άρθρου-αριθμητικού. Ο Κώστας Κασίνης, αν και αναγνωρίζει ότι έχει επικρατήσει η συμφωνία άρθρου-ουσιαστικού, προτιμά τη συμφωνία του άρθρου με το αριθμητικό ως ορθότερη, δεδομένου ότι αποτελεί τη φυσιολογική εξέλιξη της παλαιότερης σύνταξης.

Ωστόσο, τόσο η κ. Συμεωνίδη όσο και ο κ. Κασίνης εκφράζουν την άποψή τους με επιφυλάξεις τόσο με βάση τα παραδείγματα που τους στείλαμε, που δείχνουν μια πιο περίπλοκη κατάσταση (Συμεωνίδη), όσο και λόγω της «βασίλισσας χρήσης» (Κασίνης).

Η κ. Συμεωνίδη παραθέτει, στην απάντησή της, την απάντηση συντακτικολόγου στον οποίο / στην οποία απευθύνθηκε για το θέμα. Ο/Η συντακτικολόγος υποστηρίζει ότι, με βάση κυρίως το σημείο 5.4 (Agreement and complex cardinals) της μελέτης των γλωσσολόγων Μελίτας Σταύρου και Αρχόντως Τερζή [Cardinal Numerals and other Numerical Expressions](#), κυριαρχούν τα χαρακτηριστικά συμφωνίας του ουσιαστικού (lexical noun) και όχι του αριθμητικού/ποσοδεικτικού (numerical noun). Παραδέχεται, όμως, ότι, όπως δείχνουν τα παραδείγματα της ερώτησης, είναι πιο περίπλοκο το θέμα.

Σημειώνω, επεξηγηματικά, ότι στο σημείο 5.4 της προαναφερόμενης μελέτης αναφέρεται πως τα μονολεκτικά απόλυτα αριθμητικά (simplex cardinals) συμπεριφέρονται ως επίθετα, δηλαδή συμφωνούν στο γένος, αριθμό κ.λπ. με το ουσιαστικό. Ωστόσο, οι συγγραφείς επισημαίνουν ότι απαιτείται να εξεταστεί περισσότερο η πιο σύνθετη κατάσταση (complex cardinals involving numerical nouns) και παραθέτουν τα εξής παραδείγματα:

a. [NumP [DP tris xiljades] [NP vivlia]]

three thousand. fem.pl books.neut.pl

‘three thousand books’

b. [DP [[D tis] [AP [dio ekatomiria] [N jinekes]]]]

the two million.neut.pl women.fem.pl

‘the two million women’

Σχολιάζουν πως, στο δεύτερο παράδειγμα, η αναντιστοιχία ως προς το γένος μεταξύ αριθμητικού και ουσιαστικού οφείλεται στο γεγονός ότι το γένος αποτελεί εγγενές χαρακτηριστικό των ονομάτων κι επομένως, επειδή το αριθμητικό είναι –μορφολογικά– όνομα, έχει κι αυτό το δικό του γένος, το οποίο δεν χρειάζεται να συμφωνεί με το γένος του ουσιαστικού-ονόματος. Παρόλο που υπάρχει αναντιστοιχία, το αποτέλεσμα (τις δύο εκατομμύρια γυναίκες) είναι αποδεκτό.

Κατά την άποψη του/της συντακτικολόγου που συμβουλευθήκε η κ. Συμεωνίδη, όταν τα «χιλιάδες» ή τα «εκατομμύρια» είναι μέρος ενός συγκεκριμένου απόλυτου αριθμητικού (τρεις/πέντε/δέκα χιλιάδες/εκατομμύρια), τότε δεν έχουμε ιδιαίτερη αμφιβολία για το γένος, ακολουθούμε το γένος του ουσιαστικού. Όταν προηγούνται άλλοι ποσοδείκτες με αόριστη ποσόδειξη, όπως «μερικές/-ά» ή «κάμποσες/-α», φαίνεται ότι και τα «χιλιάδες» ή τα «εκατομμύρια» τα αντιμετωπίζουμε σαν ένα είδος «classifier» (όπως «ντουζίνες», «πακέτα» κ.λπ.), τα οποία (classifiers) φαίνεται ότι χαρακτηρίζονται από μια αμφισημία ως προς το αν κυριαρχούν τα δικά τους χαρακτηριστικά ή τα χαρακτηριστικά του ουσιαστικού. Υποθέτει ο/η συντακτικολόγος ότι κάποιοι ομιλητές μπορούν, ενδεχομένως, να τα αντιμετωπίσουν ως «classifiers» ακόμα και με απόλυτα αριθμητικά και γι' αυτό κάποιοι ίσως να μπορούν να πουν «τις 66 χιλιάδες Πολωνούς». Είναι ίσως η ομοιόπρωτη εκδοχή αυτού που κάποιοι συντηρητικότεροι θα πραγμάτωναν ως «τις 66 χιλιάδες Πολωνών» και σ' αυτές τις περιπτώσεις, όπως και σε εκφράσεις με αόριστη αναφορά, π.χ. «χιλιάδες Πολωνών» ή «χιλιάδες λαού», όπου το ουσιαστικό είναι «ετερόπρωτος προσδιορισμός», είναι ξεκάθαρο ότι κυριαρχούν τα χαρακτηριστικά του αριθμητικού/classifier.

Ο κ. Κασίνης, από την άλλη πλευρά, παίρνοντας το παράδειγμα:

τους δέκα εκατομμύρια Έλληνες ή τα δέκα εκατομμύρια Έλληνες;

μας προτείνει το δεύτερο σκέλος της διάζευξης, που είναι η άμεση εξέλιξη της λόγιας σύνταξης, δηλ.:

τα δέκα εκατομμύρια των Ελλήνων,

το οποίο θεωρεί πιο ορθό.

Ωστόσο, επισημαίνει ότι «δεν γνωρίζουμε τί θα επικρατήσει στο τέλος, διότι, όπως μάς δίδαξε ο μέγας Στέφανος Κουμανούδης, και όχι μόνον, η "βασίλισσα χρήση", όπως την ονομάζει, παίζει πολύ μεγάλο ρόλο στην εξέλιξη των γλωσσών. Και επειδή η επιστημονική γραμματική είναι περιγραφική και όχι ρυθμιστική, γίνεται αποδεκτό και το (επικρατήσαν) ολιγότερο ορθό.»

Τα δύο [άρθρα](#) στα οποία παραπέμπουν οι σύνδεσμοι στα πρακτικά της 5ης συνεδρίασης του Κύκλου Ποιότητας είναι από το in.gr και τα υπογράφει ο Βαγγέλης Στεργιόπουλος, ο οποίος υποστηρίζει ότι η ορθή χρήση της γλώσσας απαιτεί συμφωνία του άρθρου με το αριθμητικό και αναφέρει, στο άρθρο του 2018: «... τα αριθμητικά που συνοδεύουν τις χιλιάδες και τα εκατομμύρια πρέπει να συμφωνούν στο γένος, τον αριθμό και την πτώση όχι με τα ονόματα που προσδιορίζουν αλλά με τις χιλιάδες ή τα εκατομμύρια».

Και, στο άρθρο του 2020: «να συνειδητοποιήσουμε επιτέλους ότι οι δεκάδες, οι εκατοντάδες και οι χιλιάδες είναι γένους θηλυκού και μόνον, τα δε εκατομμύρια γένους ουδετέρου.

Ως εκ τούτου, δεν επιτρέπεται να κάνουμε λόγο για τους εκατοντάδες ανθρώπους που πεθαίνουν στις ευρωπαϊκές χώρες, για τους δεκάδες χιλιάδες φορείς της νόσου ή για τους εκατομμύρια κατοίκους αστικών κέντρων».

Η άποψη του Γιώργου Μαθιουδάκη, παλιού συναδέλφου και προϊσταμένου μας και συγγραφέα του [Οδηγού για τη σύνταξη, τη μετάφραση και την αναθεώρηση των νομικών πράξεων και των λοιπών εγγράφων της Ευρωπαϊκής Ένωσης στα ελληνικά](#), του Τμήματος Ελληνικής Γλώσσας της Γενικής Διεύθυνσης Μετάφρασης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής:

«Στην καθαρεύουσα δεν υπήρχε πρόβλημα, γιατί το άρθρο συμφωνούσε με το αριθμητικό, ενώ το ουσιαστικό έμπαινε κατά κανόνα σε γενική διαιρετική (τας χιλιάδας στρεμμάτων). Σήμερα η γενική διαιρετική τείνει να

καταργηθεί, οπότε προέκυψε το συγκεκριμένο πρόβλημα. Δεν νομίζω ότι μπορούμε να δώσουμε γενική και απόλυτη λύση, επειδή πρόκειται για ένα από τα ρευστά και μη –ακόμη– αποκρυσταλλωμένα ζητήματα της γλώσσας μας.»

Συμπερασματικά

Γενικά, θα ήθελα να παρατηρήσω ότι, όταν δεν υπάρχει οριστικό άρθρο, όπως «είκοσι μία χιλιάδες εννιακόσια είκοσι ένα βιβλία», υπάρχει γενική συμφωνία ως προς το τι είναι ορθό.

Τα πράγματα περιπλέκονται όταν υπάρχει το οριστικό άρθρο, επειδή στη χρήση της γλώσσας έχει επικρατήσει η «λιγότερο ορθή» συμφωνία του άρθρου με το ουσιαστικό, σε τέτοιο βαθμό μάλιστα ώστε μερικές φορές να μη γίνεται ανεκτή η συμφωνία του άρθρου με το αριθμητικό (όπως στην περίπτωση που το αριθμητικό γράφεται ως αριθμός και όχι ολογράφως).

Αν αποφασίσουμε να εφαρμόζουμε τη συμφωνία άρθρου-ουσιαστικού, θα πρέπει να γράφουμε «πού πήγαν τα εικοσιένα χιλιάδες ευρώ;» ή «είπαν ψέματα στους δέκα εκατομμύρια Έλληνες».

Αν αποφασίσουμε να εφαρμόζουμε τη συμφωνία άρθρου-αριθμητικού, θα πρέπει να γράφουμε «τις χιλιάδες εκτελεσμένους αμάχους», που ήδη ξενίζει, ή «τις 3 000 Γερμανούς» που ξενίζει πολύ.

Αυτό που μπορούμε να συμπεράνουμε ίσως, από τις προαναφερόμενες απόψεις των ειδικών, από τις προαναφερόμενες μελέτες και τα άρθρα είναι ότι έχει επικρατήσει λίγο πολύ η δομή με τη συμφωνία άρθρου-ουσιαστικού, τουλάχιστον σύμφωνα με τους γλωσσολόγους, ωστόσο οι φιλόλογοι θεωρούν ορθότερη τη δομή με τη συμφωνία άρθρου-αριθμητικού.

Η επικράτηση της δομής με τη συμφωνία άρθρου-ουσιαστικού δεν έχει αποτυπωθεί ακόμη σε κάποια γραμματική ή συντακτικό. Η Γραμματική Holton–Mackridge–Φιλιππάκη αναφέρει τη δομή αυτή ως συχνά εμφανιζόμενη, όχι όμως ως ορθή.

Στον Κύκλο Ποιότητας κρίναμε σοφότερο να μη ρυθμίσουμε το θέμα αυτό, αφού ακόμη είναι τόσο ρευστό και δεδομένου ότι η δομή με τη συμφωνία άρθρου-ουσιαστικού, παρά την επικράτησή της, δεν έχει αποκτήσει ακόμη νομιμοποίηση.

Γλωσσάριο όρων κυβερνοασφάλειας: από τη σύλληψη στην υλοποίηση

της Χριστίνας Νικητοπούλου

Δεδομένου ότι τα περιστατικά κυβερνοεπιθέσεων και κυβερνοεγκλημάτων αυξάνονται με εκθετικούς ρυθμούς τόσο στην Ευρωπαϊκή Ένωση όσο και ανά τον κόσμο, η συζήτηση και η χάραξη πολιτικών για θέματα κυβερνοασφάλειας γίνονται ολοένα σημαντικότερες. Στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή, με ζητήματα κυβερνοασφάλειας ασχολούνται κατ' εξοχήν η Γενική Διεύθυνση Επικοινωνιακών Δικτύων, Περιεχομένου και Τεχνολογιών (CNECT) και η Γενική Διεύθυνση Πληροφορικής (DIGIT). Ωστόσο, καθώς η κυβερνοασφάλεια αφορά πλέον σχεδόν όλους τους τομείς δραστηριότητας της Ευρωπαϊκής Ένωσης, σχετική ορολογία μπορεί να εμφανιστεί σε έγγραφα όλων των Γενικών Διευθύνσεων. Όσον αφορά την ορολογία

πληροφορικής εν γένει, μια επιπλέον πτυχή που αξίζει να σημειωθεί είναι ότι αρκετά συχνά στην Ελλάδα και την Κύπρο η σχετική ορολογία χρησιμοποιείται από τις/τους ειδικούς στα αγγλικά χωρίς να μεταφράζεται. Το γεγονός αυτό αποτελεί πρόκληση για τις μεταφράστριες και τους μεταφραστές ενωσιακών εγγράφων που καλούνται να αποδώσουν τη σχετική ορολογία στα ελληνικά, ειδικά σε νομοθετικά έγγραφα.

Για την κάλυψη των εν λόγω ορολογικών αναγκών εντός του Τμήματος Ελληνικής Γλώσσας, κρίθηκε σκόπιμη η κατάρτιση αγγλοελληνικού γλωσσαρίου στον τομέα της κυβερνοασφάλειας. Για τη συλλογή των όρων στα αγγλικά, δηλ. τη γλώσσα-πηγή, αξιοποιήθηκε το αντίστοιχο γλωσσάριο που εκπόνησε το Τμήμα Ισπανικής Γλώσσας με τη βοήθεια του ισπανικού εθνικού ινστιτούτου για την κυβερνοασφάλεια (Instituto Nacional de Ciberseguridad – INCIBE). Το αγγλοϊσπανικό γλωσσάριο έχει δημοσιευτεί σε δύο μέρη στο περιοδικό του Τμήματος «Punto y Coma» (το πρώτο μέρος στο [τεύχος αριθ. 155](#) Οκτώβριος, Νοέμβριος και Δεκέμβριος του 2017 και το δεύτερο μέρος στο [τεύχος αριθ. 159](#) Ιούλιος, Αύγουστος και Σεπτέμβριος του 2018).

Οι ορολογικές εργασίες για την κατάρτιση του γλωσσαρίου πραγματοποιήθηκαν σε τρία στάδια από την επιχειρησιακή ομάδα ορολογίας της B.EL.2 στο Λουξεμβούργο. Στο πρώτο στάδιο, εντοπίστηκαν τα σχετικά πολύγλωσσα δελτία στην IATE και πραγματοποιήθηκε διαχωρισμός μεταξύ, αφενός, των δελτίων που δεν περιείχαν ελληνική καταχώριση και, αφετέρου, των δελτίων που περιείχαν ελληνική καταχώριση. Εξάλλου, η IATE είναι το βασικό αποθετήριο των ορολογικών εργασιών των θεσμικών οργάνων της ΕΕ και, επομένως, ήταν αναγκαίο το γλωσσάριο να έχει εξαρχής μια σύνδεση με αυτή την ορολογική βάση. Στο δεύτερο στάδιο, ύστερα από ενδελεχή έρευνα, προτάθηκαν αποδόσεις για τους όρους χωρίς ελληνική απόδοση και ελέγχθηκαν οι υπάρχουσες ελληνικές αποδόσεις, οι οποίες είτε έγιναν δεκτές ως είχαν στην IATE είτε τροποποιήθηκαν. Ενδεικτικά, ως πηγές χρησιμοποιήθηκαν, μεταξύ άλλων, ακαδημαϊκές εργασίες και συγγράμματα, η βάση τηλεπικοινωνιακών όρων [Teleterm](#), η γλωσσική πύλη της Microsoft ([Microsoft Language Portal](#)) και η [Εθνική Στρατηγική Κυβερνοασφάλειας 2020-2025](#). Στο τρίτο στάδιο, καταρτίστηκε ο τελικός πίνακας, ο οποίος περιλάμβανε 271 όρους με τον αριθμό του δελτίου στην IATE, τον σύνδεσμο προς αυτό, τον ορισμό στα αγγλικά, τον όρο στα αγγλικά και την ή τις προτεινόμενες αποδόσεις.

Στη συνέχεια, με βάση το άρθρο 11 στοιχείο α) σημείο iv) του [Κανονισμού Λειτουργίας του ΕΔΟ](#), το γλωσσάριο υποβλήθηκε προς εξέταση και ένταξή του στο Ελληνικό Δίκτυο Ορολογίας με ανάρτησή του στη βικιομάδα «Τεχνολογία» (δελτίο [2020-008 Γλωσσάρι όρων κυβερνοασφάλειας](#)) στο πλαίσιο της υπηρεσίας επείγουσας απόδοσης όρων. Σύμφωνα με τα άρθρα 7 και 11.4α.iv του Κανονισμού του ΕΔΟ και με το άρθρο 7 του Εσωτερικού Κανονισμού της Επιστημονικής Επιτροπής, η Επιστημονική Επιτροπή (ΕΔΟ/ΕΕ) εξέτασε με ηλεκτρονική αλληλογραφία και, με πλειοψηφία 75% των μελών, έκανε δεκτό τον ορολογικό πόρο στο μεγαλύτερο μέρος του, με ορισμένες τροποποιήσεις.

Το επόμενο βήμα ήταν η υποβολή του γλωσσαρίου, όπως αυτό διαμορφώθηκε σε συνέχεια των διαβουλεύσεων της Επιστημονικής Επιτροπής του ΕΔΟ, προς εξέταση και έγκριση στην Ομάδα Τυποποίησης Ορολογίας (ΟΤΟ), η οποία αποτελείται από εκπροσώπους των ελληνόγλωσσων γλωσσικών και γλωσσονομικών υπηρεσιών των θεσμικών οργάνων της ΕΕ. Τον Ιούνιο του 2021 η ομάδα ενέκρινε την τελική εκδοχή του γλωσσαρίου, η οποία αποτελούνταν από 240 όρους. Οι όροι αυτοί καταχωρίστηκαν στην IATE2 στην ορολογική συλλογή με την ετικέτα [«COM-EL-Cybersecurity \(EDO&OTO\)-2021»](#). Η πλειονότητα των εγκριθέντων όρων καταχωρίστηκε με αξιοπιστία 3 («αξιόπιστος»), ενώ οι όροι που τυποποιήθηκαν από την ΟΤΟ με αξιοπιστία 4 («πολύ αξιόπιστος»). Το γλωσσάριο διατίθεται και με τη μορφή [πίνακα](#) στον [ιστότοπο του Ελληνικού Δικτύου Ορολογίας](#).

Ορισμένα σημεία ιδιαίτερου ενδιαφέροντος είναι τα εξής:

- **Το πρώτο συνθετικό κυβερνο-**

Το πρόθημα κυβερνο- αποτελεί μετάφραση του αγγλικού *cyber-* και ουσιαστικά πρόκειται για αντιδάνειο από το αρχαιοελληνικό ρήμα «κυβερνώ». Πιο συγκεκριμένα, το αγγλικό πρόθημα

προέρχεται από τον όρο *cyberspace* (κυβερνοχώρος) που επινόησε ο συγγραφέας λογοτεχνίας επιστημονικής φαντασίας William Gibson στο μυθιστόρημά του «Νευρομάντης», το οποίο εκδόθηκε το 1984¹. Σύμφωνα με το Χρηστικό Λεξικό της Νεοελληνικής Γλώσσας, το πρόθημα αυτό «σχηματίζει ουσιαστικά με αναφορά στη χρήση υπολογιστών και το διαδίκτυο». Συνεπώς, στο γλωσσάριο κυβερνοασφάλειας ήταν αναμενόμενο να περιλαμβάνονται αρκετοί όροι με το συγκεκριμένο πρώτο συνθετικό. Σύμφωνα με τις αρχές σχηματισμού όρων και απόδοσης ξενόγλωσσων νεολογισμών², και ιδιαίτερα τις αρχές της γλωσσικής οικονομίας, της συνέπειας, της διαφάνειας, καθώς και της παραγωγικότητας και συνθετικότητας, επιλέχθηκαν στο γλωσσάριο οι μονολεκτικές αποδόσεις με τη χρήση του πρώτου συνθετικού κυβερνο- έναντι της ανάλυσής του με τη φράση «στον κυβερνοχώρο». Ενδεικτικά:

cyber hygiene > κυβερνοϋγιεινή

cyber defense | CyD > κυβερνοάμυνα

cyber war | cyberwarfare > κυβερνοπόλεμος

cybersurveillance technology > τεχνολογία κυβερνοεπιτήρησης

cybersecurity posture > κατάσταση κυβερνοασφάλειας

cyber ecosystem > κυβερνοοικοσύστημα

cyber response | cyber incident response > αντιμετώπιση κυβερνοπεριστατικών

cyber-economy > κυβερνοοικονομία

cybercrime > κυβερνοχώρος

cybercriminal > κυβερνοεγκληματίας

cyberactivist > κυβερνοακτιβιστής

cyber dialogue > κυβερνοδιάλογος

cyber crisis > κυβερνοκρίση

cyberspying | cyber espionage > κυβερνοκατασκοπεία

cyberattack > κυβερνοεπίθεση

cyber preparedness > κυβερνοετοιμότητα

cyber resilience > κυβερνοανθεκτικότητα.

- **space > χώρος και domain > τομέας**

Ο όρος *domain name* συχνά αποδίδεται ως «όνομα χώρου», παραδείγματος χάρη στην [Απόφαση ΕΕΤΤ 843/2, «Κανονισμός Διαχείρισης και Εκχώρησης Ονομάτων Χώρου \(Domain Names\) με κατάληξη .gr ή .ελ.»](#), ΦΕΚ Β΄ 973/19.03.2018. Ωστόσο, η [Teleterm](#), το [EURid](#) και το γλωσσάριο της [Microsoft](#) χρησιμοποιούν την απόδοση «τομέας». Επίσης, και οι υπόλοιπες γλώσσες έχουν αποφύγει τη λέξη «χώρος» στις αποδόσεις τους (βλ. IATE [903692](#)):

¹ [BBC News, "The Vocabularist: How we use the word cyber", 15 March 2016.](#)

² [Ελληνική Εταιρεία Ορολογίας \(ΕΛΕΤΟ\), Ορόγραμμα, Αρ. 102 Μάιος-Ιούνιος 2010, ISSN 1106-1073.](#)

(EN: domain name, FR: nom de domaine, DE: Domainname / Domänename, ES : nombre de dominio, IT : nome di dominio / nome a dominio). Εξάλλου, η απόδοση «χώρος» αντιστοιχεί στον αγγλικό όρο *space*. Συνεπώς, για λόγους ορολογικής συνέπειας, επιλέχθηκαν οι παρακάτω αποδόσεις:

domain name resolver > επιλύτης ονομάτων τομέα

domain name system > σύστημα ονομάτων τομέα

top-level domain name registry > μητρώο ονομάτων τομέων ανώτατης στάθμης

ενώ

cyberspace > κυβερνοχώρος.

- **incident > περιστατικό και event > συμβάν**

Διαφοροποίηση πραγματοποιήθηκε μεταξύ των συναφών όρων *incident* και *event*. Ο όρος *incident* αναφέρεται σε «περίσταση ή γεγονός με συγκεκριμένη δυσμενή επίδραση στην ασφάλεια» (βλ. IATE [3560119](#)), ενώ ο όρος *event* περιγράφει κάθε «αλλαγή σε σχέση με την κυβερνοασφάλεια, η οποία ενδέχεται να επηρεάσει τις λειτουργίες ενός οργανισμού (π.χ. την αποστολή του, τις ικανότητές του ή τη φήμη του)» (βλ. IATE [1641673](#)). Συνεπώς, *event* είναι οτιδήποτε μπορεί δυνητικά να επηρεάσει (θετικά ή αρνητικά) το σύστημα ενός οργανισμού (π.χ. ενημέρωση του τείχους προστασίας ή κακόβουλο ηλεκτρονικό μήνυμα), ενώ *incident* είναι οποιαδήποτε αλλαγή στο σύστημα που πράγματι επιφέρει αρνητικές συνέπειες για τον οργανισμό (π.χ. κυβερνοεπίθεση)³. Με βάση την έρευνα που πραγματοποιήθηκε, χρησιμοποιήθηκαν οι εξής αποδόσεις:

cyber incident response > αντιμετώπιση κυβερνοπεριστατικών

cyber incident detection > ανίχνευση κυβερνοπεριστατικών

cybersecurity incident | incident | cyber incident > περιστατικό κυβερνοασφάλειας | περιστατικό κυβερνοπεριστατικό

information security incident > περιστατικό ασφάλειας πληροφοριών

ενώ

event > συμβάν.

- **black hat hacker | black hat > χάκερ με μαύρο καπέλο | μαύρο καπέλο | κακόβουλος χάκερ**

Ο όρος *black hat hacker*, όπως και ο αντίθετός του *white hat hacker*, προέρχονται από τη «μυθολογία» των αμερικανικών ταινιών γουέστερν, όπου οι «κακοί» χαρακτήρες φορούν μαύρα καπέλα και οι «καλοί» και ηρωικοί χαρακτήρες φορούν λευκά, ώστε να τονιστεί η αντίθεση και η σύγκρουση μεταξύ καλού και κακού⁴. Κατ' αντιστοιχία, στον θεματικό τομέα της κυβερνοασφάλειας, ένας *black hat hacker* παραβιάζει την ασφάλεια ενός συστήματος για προσωπικό όφελος ή με δόλιο σκοπό (βλ. IATE [263407](#)). Αντιθέτως, ένας *white hat hacker* είναι ένας ηθικός χάκερ, ο οποίος επιχειρεί να παραβιάσει ένα σύστημα με σκοπό να αναδείξει και να επιστημονοποιήσει στον ενδιαφερόμενο οργανισμό τα τρωτά σημεία του συστήματος, ούτως ώστε αυτά να διορθωθούν (βλ. IATE [920338](#)). Το 2019 σχετική ηλεκτρονική συζήτηση είχε προηγηθεί για τον όρο *white hat (hacker)* στη βικιομάδα «Τεχνολογία» της υπηρεσίας επείγουσας απόδοσης όρων του Ελληνικού Δικτύου Ορολογίας [[2019-001 white hat \(hacker\)](#)]. Με αφορμή τη συζήτηση αυτή, το Γενικό Επιστημονικό Συμβούλιο της Ελληνικής

³ [Jason Miller, "Cybersecurity event/incident: What's the difference", BitLyft, 22/04/2019.](#)

⁴ [Wikipedia, Black hat \(computer security\).](#)

Εταιρείας Ορολογίας κατέληξε στην 27η Γενική Συνέλευσή του στις 30 Οκτωβρίου 2020⁵ στις εξής αποδόσεις:

hacker > χάκερ

white hat (hacker) > (χάκερ με) λευκό καπέλο, καλόβουλος χάκερ

black hat (hacker) > (χάκερ με) μαύρο καπέλο, κακόβουλος χάκερ

gray hat (hacker) > (χάκερ με) γκριζο καπέλο

Οι παραπάνω αποδόσεις είναι αυτές που υιοθετήθηκαν και στο γλωσσάριο της κυβερνοασφάλειας του Τμήματος Ελληνικής Γλώσσας για τον όρο *black hat (hacker)*.

- **Νεολογισμοί**

Σε κάποιες περιορισμένες περιπτώσεις, η έρευνα δεν οδήγησε σε κάποια καθιερωμένη απόδοση, καθώς οι ειδικοί του κλάδου τείνουν να χρησιμοποιούν τον αγγλικό όρο αμετάφραστο. Τέτοια παραδείγματα είναι οι όροι *watering hole* (βλ. IATE [3574760](#)) και *watering hole attack* (βλ. IATE [3574762](#)). Η έμπνευση για τους όρους αυτούς προέρχεται από το ζωικό βασίλειο. Τα ζώα-κυνηγοί παραμονεύουν κοντά στους νερόλακκους αναζητώντας ευκαιρία να επιτεθούν σε κάποιο θήραμα. Στον τομέα της πληροφορικής, οι «κυνηγοί» παραμονεύουν σε ιστοτόπους τους οποίους επισκέπτεται συχνά το «θήραμα»-στόχος (π.χ. μεμονωμένο άτομο ή οργανισμός), αναζητώντας ευκαιρίες να μολύνουν τους ιστοτόπους αυτούς με κακόβουλο λογισμικό ή κακόβουλες διαφημίσεις, ούτως ώστε το «θήραμα» να πέσει στην παγίδα τους⁶. Για τον λόγο αυτό, αποφασίστηκε να δημιουργηθούν στα ελληνικά νεολογισμοί για τους όρους αυτούς με χρήση της ίδιας μεταφοράς, δηλ.:

watering hole > ιστότοπος-νερόλακκος

watering hole attack > επίθεση τύπου νερόλακκου

Παρότι η ορολογία κυβερνοασφάλειας αναπτύσσεται ραγδαία και νέοι όροι πλάθονται συνεχώς με βάση τις εξελίξεις του κλάδου, το γλωσσάριο κυβερνοασφάλειας του Τμήματος Ελληνικής Γλώσσας θα αποτελέσει μια τεκμηριωμένη βάση για την κατάρτιση ορολογικών πόρων στον τομέα αυτό. Στην επόμενη ενημέρωση του γλωσσαρίου ίσως θα ήταν ευκαταίω να ζητηθεί και η συνδρομή ειδικών στον τομέα της κυβερνοασφάλειας, ώστε να υπάρξει μεγαλύτερη σύνδεση μεταξύ ορολογίας και πρακτικής. Σε κάθε περίπτωση, τα πορίσματα των εργασιών αυτών συνιστούν ένα εξαιρετικά χρήσιμο εργαλείο όχι μόνο για τις μεταφράστριες και τους μεταφραστές των θεσμικών οργάνων της Ευρωπαϊκής Ένωσης αλλά και για κάθε Ευρωπαία και Ευρωπαίο πολίτη μέσω της ορολογικής βάσης IATE και του δημόσιου ιστότοπου του Ελληνικού Δικτύου Ορολογίας.

⁵ [Ελληνική Εταιρεία Ορολογίας, Γενικό Επιστημονικό Συμβούλιο \(ΓΕΣΥ\), 27^η Γενική Συνέλευση 30 Οκτωβρίου 2020, Απολογισμός Εργασιών Ορολογίας για το έτος 2019, σ. 4.](#)

⁶ [Gavin Wright, Madelyn Bacon, "Watering Hole Attack", TechTarget.](#)

Εμπαθείς συκοφάντες απολογούνται

του Νίκου Σαραντάκου

Απόσπασμα από το άρθρο «[Εμπαθείς συκοφάντες απολογούνται](#)» του Νίκου Σαραντάκου που δημοσιεύτηκε στις 7 Ιουλίου 2022 στο ιστολόγιό του «Οι λέξεις έχουν τη δική τους ιστορία»

Η φράση του τίτλου θα μπορούσε να προέρχεται από δικαστηριακό ρεπορτάζ — κάποιοι μηνύθηκαν για συκοφαντική δυσφήμιση, η υπόθεση έφτασε στο δικαστήριο και τώρα η δίκη έφτασε στη φάση της απολογίας των κατηγορουμένων. Βέβαια, ο ρεπόρτερ θα ήταν προκατειλημμένος, αφού αφενός χαρακτηρίζει τους κατηγορούμενους και αφετέρου τους θεωρεί συκοφάντες ήδη πριν καταδικαστούν.

Αλλά βέβαια η φράση του τίτλου είναι φτιαχτή και οι τρεις της λέξεις επίτηδες διαλεγμένες, με μια κοινή ιδιότητα, που θα την έχετε ίσως μαντέψει. Και οι τρεις λέξεις έχουν μεταφερθεί στα αγγλικά, όπου όμως η σημασία τους έχει αλλάξει, είναι αρκετά ή τελειώς διαφορετική από τη νεοελληνική σημασία.

(...)

Σκέφτηκα, λοιπόν, να φτιάξουμε σήμερα έναν μικρό κατάλογο από αγγλικές λέξεις που έχουν πάρει διαφορετική σημασία στα αγγλικά, τη σημερινή παγκόσμια γλώσσα.

Και επειδή ακριβώς τα αγγλικά είναι η σημερινή παγκόσμια γλώσσα, η ύπαρξη αυτών των ψευδόφιλων όχι μόνο μπερδεύει τους αγγλομαθείς και βάζει τρικλοποδιές στους μεταφραστές και τους υποτιτιστές, αλλά και, πολλές φορές, η αγγλική σημασία αντεπιδρά πάνω στην ελληνική, όπως θα δούμε.

Αυτό το φαινόμενο, που το λέμε «ψευδόφιλες λέξεις» στη γλωσσολογία, ο Θ. Τάσιος το είχε πει, θυμάμαι, «ετερογονία».

Και ξεκινάμε από τις λέξεις του τίτλου.

1. *sycophant*, από την ελληνική λέξη «συκοφάντης» αλλά στα αγγλικά σημαίνει «κόλακας»
2. *empathy*, από την ελληνική λέξη «εμπάθεια» αλλά στα αγγλικά είναι κάτι καλό, που το λέμε «ενσυναίσθηση» στα ελληνικά. Ο όρος πλάστηκε στα αγγλικά στις αρχές του 20ού αιώνα πάνω στο μοντέλο του γερμανικού *Einfühlung*, το οποίο με τη σειρά του ήταν πλασμένο με βάση το ελληνικό εμπάθεια. Αλλά το αρχαίο ελληνικό εμπάθεια δεν είχε κακή σημασία, σήμαινε «ισχυρό συναίσθημα», ουδέτερο. Στην πορεία, στα ελληνικά το έντονο πάθος έγειρε σε αρνητική χροιά.
3. *apologize*, από την ελληνική λέξη «απολογούμαι» αλλά στα αγγλικά σημαίνει «ζητώ συγγνώμη». Βέβαια, σαν ένα κατεξοχήν παράδειγμα της αντεπίδρασης που έλεγα παραπάνω, έχει αρχίσει και η ελληνική λέξη «απολογούμαι» να παίρνει τη σημασία «ζητώ συγγνώμη», αρχικά στην ελληνική της Κύπρου και στη συνέχεια και στην Ελλάδα.

Και συνεχίζουμε με άλλες λέξεις (που πολλές τις έχω πάρει από σχετικό τεράστιο θρεντ της Λεξιλογίας):

4. *iconic*, από την ελληνική λέξη «εικονικός» αλλά στα αγγλικά σημαίνει εμβληματικός. Τώρα τελευταία, όλο και περισσότερο βλέπουμε να χρησιμοποιείται η λέξη «εικονικός» με την αγγλική σημασία. (Φανταστείτε να μας πουν ότι ο μισθός μας θα είναι εικονικός — τι μας συμφέρει να καταλάβουμε;)
5. *topical*, από την ελληνική λέξη «τοπικός» αλλά στα αγγλικά σημαίνει «επίκαιρος».

6. diatribe, από την ελληνική λέξη «διατριβή» αλλά στα αγγλικά σημαίνει «φραστική επίθεση, φιλιππικός»
7. graphic, από την ελληνική λέξη «γραφικός» αλλά στα αγγλικά σημαίνει κυρίως «παραστατικός, γλαφυρός/ρεαλιστικός, ωμός». Να πω εδώ ότι υπάρχουν κάποιες περιπτώσεις που το graphic αντιστοιχεί στο «γραφικός», π.χ. graphic arts οι «γραφικές τέχνες», αλλά στις περισσότερες χρήσεις έχουμε ψευδοφιλία.
8. asbestos, από την ελληνική λέξη «άσβεστος» αλλά στα αγγλικά σημαίνει τον «αμίαντο».
9. adamant, από την ελληνική λέξη «αδάμας» αλλά στα αγγλικά σημαίνει «αδιάλλακτος, ανένδοτος»
10. phenomenal, από την ελληνική λέξη «φαινόμενο» αλλά στα αγγλικά σημαίνει «εξαιρετικά ασυνήθιστος, εκπληκτικός» και όχι «φαινομενικός». (Βέβαια, στη φιλοσοφική ορολογία το phenomenal αντιστοιχεί στο «φαινομενικός»).
11. agronomist, από την ελληνική λέξη «αγρονόμος» αλλά στα αγγλικά σημαίνει «γεωπόνος».
12. physician, από την ελληνική λέξη «φυσικός» αλλά στα αγγλικά σημαίνει «ιατρός» (όχι χειρουργός ή χειρουργός)
13. apothecary, από την ελληνική λέξη «αποθήκη» αλλά στα αγγλικά σημαίνει «φαρμακοποιός» και όχι «αποθηκάρης».
14. esoteric, από την ελληνική λέξη «εσωτερικός» αλλά στα αγγλικά σημαίνει «δυσνόητος, για μνημένους, απόκρυφος». (Σε κάποιες χρήσεις το esoteric αποδίδεται «εσωτερικός»).
15. eulogy, από την ελληνική λέξη «ευλογία» αλλά στα αγγλικά σημαίνει «εγκώμιο» και κυρίως «επικήδειος λόγος».
16. sympathy, από την ελληνική λέξη «συμπάθεια» αλλά στα αγγλικά σημαίνει κυρίως «συμπόνια, συλλυπητήρια, κατανόηση, συμπαράσταση».
- 16A. sympathetic από την ελληνική λέξη «συμπαθητικός» αλλά στα αγγλικά σημαίνει «συμπονετικός, καλοπροαίρετος, ευνοϊκά διακεείμενος». Βέβαια, στην ιατρική ορολογία το sympathetic αντιστοιχεί στο «συμπαθητικός».
17. autopsy, από την ελληνική λέξη «αυτοψία» αλλά στα αγγλικά σημαίνει «νεκροψία».
18. epitaph, από την ελληνική λέξη «επιτάφιο» αλλά στα αγγλικά σημαίνει «επιτύμβια επιγραφή».
19. pathetic, από την ελληνική λέξη «παθητικός» αλλά στα αγγλικά σημαίνει «οικτρός, αξιοθρήνητος, θλιβερός» ή «συγκινητικός».
20. austerity, από την ελληνική λέξη «αυστηρός» αλλά στα αγγλικά σημαίνει κυρίως «λιτότητα» — βέβαια, σημαίνει επίσης την «ηθική αυστηρότητα», τον «ασκητισμό».
21. doula, από την ελληνική λέξη «δούλα» αλλά στα αγγλικά σημαίνει την «εθελόντρια μαία», τη «βοηθό μαίας».
22. pragmatic, από την ελληνική λέξη «πραγματικός» αλλά στα αγγλικά σημαίνει «πραγματιστής» (για πρόσωπα) ή «ρεαλιστικός, πραγματιστικός» (για πράγματα).
23. digamous, από την ελληνική λέξη «δίγαμος» αλλά στα αγγλικά σημαίνει τον ξαναπαντρεμένο ή την ξαναπαντρεμένη, ενώ ο δίγαμος (που πάει φυλακή) είναι bigamous.

24. megaphone, από το ελληνικό «μεγάφωνο» αλλά στα αγγλικά σημαίνει τον «τηλεβόα», την «ντουντούκα», ενώ το μεγάφωνο είναι loudspeaker.
25. sceptic/skeptic, από το ελληνικό «σκεπτικός» αλλά στα αγγλικά σημαίνει «δύσπιστος» ή «σκεπτικιστής, αγνωστικιστής» — πάντως όχι «σκεπτικός».
26. critical, από το ελληνικό «κριτικός» αλλά στα αγγλικά συνήθως σημαίνει «επικριτικός» ή «επικίνδυνος» ή «καίριος, ζωτικός» — αν και στη φιλοσοφία το critical αποδίδεται «κριτικός».

Όπως δείχνει και το τελευταίο παράδειγμα, αλλά και άλλα λήμματα του καταλόγου μας, σε αρκετές περιπτώσεις η αγγλική λέξη μπορεί να αποδοθεί με την αντίστοιχη της ελληνική σε ορισμένες χρήσεις, αλλά στις περισσότερες και πιο συνηθισμένες αυτό θα ήταν λάθος. Εδώ θα ήταν λάθος να πούμε ότι «βρίσκεται σε κριτική κατάσταση» (in a critical condition, κρίσιμη) ή «βρήκε κριτική βοήθεια» (critical help) αλλά το his book received critical acclaim είναι πράγματι «δέχτηκε ευνοϊκές κριτικές, τον έπαινο της κριτικής».

Noblesse oblige

(ή η ιστορία μιας εδραιωμένης παρεξήγησης)

του Πέτρου Παπακαλού

Από τις γαλλικές αποφθεγματικές φράσεις που πέρασαν (αυτούσιες ή μεταφρασμένες) στα ελληνικά η πιο παρεξηγημένη πρέπει να είναι η γνωστή «noblesse oblige». Στη συντριπτική πλειονότητα των περιπτώσεων χρησιμοποιείται με τη σημασία «η ευγένεια υποχρεώνει»: όταν συμπεριφέρεστε ευγενικά στους άλλους, τους υποχρεώνετε να σας φερθούν κι εκείνοι με αντίστοιχο τρόπο. Πανεπιστημιακοί, δημοσιογράφοι ή και συντάκτες εξειδικευμένων σε γλωσσικά και ορολογικά θέματα εντύπων φαίνεται να την παραθέτουν με τη συγκεκριμένη (εσφαλμένη) σημασία. Ακόμη και το γαλλοελληνικό λεξικό Kauffmann αποδίδει παραπλανητικά το «noblesse oblige» ως «η ευγένεια υποχρεώνει»!

Η παρερμηνεία είναι ολοκληρωτική. Τόσο διότι η noblesse δεν δηλώνει την αβροφροσύνη ή την ευγένεια ως ιδιότητα σχετιζόμενη με τους καλούς τρόπους (άλλο πράγμα η courtoisie ή η politesse) όσο και επειδή αυτός που υποχρεώνεται δεν είναι ο αποδέκτης κάποιας υποτιθέμενης ευγενικής συμπεριφοράς, αλλά το ίδιο το υποκείμενο της noblesse. Ο όρος αυτός, άλλωστε, έχει τη σημασία της τάξης των ευγενών, της αριστοκρατίας, της ιδιότητας του ευγενούς. Η αληθής έννοια της επίμαχης φράσης είναι επομένως ότι «η ιδιότητα του ευγενούς συνεπάγεται υποχρεώσεις». Συνεκδοχικά (και πιο ταιριαστά στο πλαίσιο των σύγχρονων δημοκρατικών κοινωνιών στις οποίες δεν υπάρχει τυπική διάκριση μεταξύ κοινωνικών τάξεων), θα λέγαμε ότι η εξουσία, ο πλούτος και τα αξιώματα συνεπάγονται ευθύνες και υποχρεώσεις. Τούτο επιβεβαιώνεται κι από μια απλή ανάγνωση των σχετικών λημμάτων στα λεξικά, τόσο τα γαλλικά («η ιδιότητα του ευγενούς συνεπάγεται το καθήκον να αποδεικνύσαι αντάξιός της») όσο και τα αγγλικά («η αντίληψη ότι κάποιος με εξουσία και επιρροή πρέπει να χρησιμοποιεί την κοινωνική θέση του για να βοηθά τους άλλους»). Το απόφθεγμα αυτό έχουν επιχειρήσει να το εξηγήσουν συγγραφείς σε λογοτεχνικά κείμενα, από τον Ονορέ ντε Μπαλζάκ («Το Κρίνο στην Κουλάδα», 1835) ως τον Μίκλος Μπάνφφου („Erdélyi történet” («Τρανσυλβανική ιστορία»), 1934-1940, τόμος II („Darabokra szaggattatol”), τέταρτο μέρος, κεφ. 2], και στοχαστές (όπως ο

Ισπανός Χοσέ Ορτέγα ι Γασσέτ, «Η εξέγερση των μαζών», 1929-1930, κεφ. 7, «η ιδιότητα του ευγενούς ορίζεται βάσει των απαιτήσεων που μας επιβάλλει... των υποχρεώσεων που μας επιβάλλει και όχι των δικαιωμάτων που μας παρέχει»).

Η συγκεκριμένη διατύπωση του αποφθέγματος είναι κατά τα φαινόμενα σχετικά πρόσφατη. Σύμφωνα με το Larousse, η πατρότητά της ανήκει στον Πιερ Μαρκ Γκαστόν, δεύτερο δούκα του Λεβί («Maximes et Réflexions», 1808). Η φράση μεταφέρεται, αμετάφραστη, στα αγγλικά, ήδη από το 1830. Η αντίληψη, όμως, την οποία εκφράζει είναι πολύ παλαιότερη και ανάγεται στην εποχή του Μεσαίωνα. Η σχέση εξουσιαστή και εξουσιαζομένου κατά τον Μεσαίωνα είναι σαφώς προσωπική. Η σύναψή της προϋποθέτει την αποδοχή και των δύο μερών, ενώ η σχέση έχει τον χαρακτήρα αμοτεροβαρούς συμβάσεως. Ο άρχοντας οφείλει να διασφαλίζει την προστασία όλων των υποτελών του, την προστασία της ζωής και της περιουσίας τους. Πρόκειται, επομένως, για αντίληψη η οποία είναι συμφυής με την οργάνωση της μεσαιωνικής κοινωνίας και η οποία καταγράφεται ήδη στα κείμενα που διατυπώνουν για πρώτη φορά (11ος αιώνας) την κλασική τριμερή διάκριση των τάξεων [σε oratores (αυτούς που προσεύχονται, δηλαδή τον κλήρο περιλαμβανομένων των μοναχών), bellatores (αυτούς που πολεμούν για να διασφαλίσουν την ύπαρξη του κράτους, δηλαδή τους ιππότες και κατ' επέκταση τους ηγεμόνες και τους ευγενείς) και laboratores (κυριολεκτικά αυτούς που οργάνουν τη γη και συνεκδοχικά το σύνολο του εργαζόμενου λαού)]. Τι διαφορετικό από το «noblesse oblige» λένε ο Ανταλμπερόν, επίσκοπος της Λαν, κι ο Γεράρδος, επίσκοπος του Καμπραί, όταν γράφουν ότι «ο βασιλιάς και οι επίσκοποι υπηρετούν τον εργαζόμενο λαό»;

Θα μπορούσε κάποιος να διερωτηθεί γιατί στην Ελλάδα επικράτησε η πεπλανημένη ερμηνεία της φράσης. Να οφείλεται αυτό, άραγε, στο ότι η εσφαλμένη σημασία εκφράζει επίσης μια αλήθεια; Ή μήπως η πραγματική αιτία πρέπει να αναζητηθεί στις πολιτικές παραδόσεις μιας κοινωνίας στην οποία οι σχέσεις εξουσιαστών και εξουσιαζομένων διαμορφώθηκαν με βάση πρότυπα πολύ πιο αυταρχικά, στο γεγονός ότι η νεοελληνική παράδοση δεν εμπεριέχει την έννοια της άσκησης ελέγχου στην εξουσία;

Η μηχανή κι εμείς – Πώς οι νευρώνες μπορούν να σε ξεγελάσουν

της Στέλλας Μάσσια

Νευρωνική αυτόματη μετάφραση: τρεις λέξεις, μία επανάσταση. Ποια ή ποιος μπορεί να αρνηθεί ότι η αυτόματη μετάφραση τελευταίας γενιάς όχι μόνο έχει επιφέρει σημαντικές αλλαγές στο μεταφραστικό επάγγελμα αλλά έχει εν μέρει μεταβάλει και τον κλάδο παροχής γλωσσικών υπηρεσιών, καθώς και το προφίλ και τις απαιτούμενες δεξιότητες των επαγγελματιών του;

Δεν είναι δύσκολο να αντιληφθούμε ότι η προώθηση και η ενσωμάτωση της αυτόματης μετάφρασης με χρήση νευρωνικών δικτύων και της επακόλουθης μετεπιμέλειας¹ ως μέρος της ροής του μεταφραστικού έργου εξυπηρετεί συγκεκριμένες ανάγκες της σύγχρονης αγοράς. Η ανάγκη για μεταφράσεις συνεχώς αυξάνεται και το ψηφιακό περιεχόμενο προς μετάφραση ανανεώνεται με ταχείς ρυθμούς². Επομένως, η

¹ Ως απόδοση του «post-editing» συναντάμε και τον όρο «μετεπεξεργασία».

² As Content Volume Explodes, Machine Translation Becomes an Inevitable Part of Global Content Strategy, Common Sense

ευρεία χρήση της αυτόματης μετάφρασης από μεταφραστικές εταιρείες και γραφεία —συνήθως έπειτα από αίτημα του πελάτη— επιτρέπει τη μετάφραση τεράστιου όγκου κειμένων σε εξαιρετικά γρήγορες ταχύτητες που κανένας/καμία επαγγελματίας μεταφραστής/μεταφράστρια δεν μπορεί να ανταγωνιστεί. Ταυτόχρονα, πέρα από τη διάσταση του χρόνου, υπάρχει και η διάσταση της τιμής. Η μετεπιμέλεια αυτόματης μετάφρασης πληρώνεται αισθητά χαμηλότερα από τη μετάφραση.

Οπότε, χρόνος τικ, τιμή τικ, τι γίνεται με την ποιότητα;

Σε αυτό το σημείο είναι που παρεμβαίνει ο μετεπιμελητής και η μετεπιμελήτρια³. Να σημειωθεί ότι η μεταφράστρια και ο μετεπιμελητής αποτελούν δύο διακριτούς ρόλους που δεν θα πρέπει να συγχέονται ή να ταυτίζονται καθώς απαιτούν διαφορετικές δεξιότητες, εκπαίδευση και αναλαμβάνουν διαφορετικές εργασίες. Επιπλέον, διαφοροποιείται και ο ρόλος της μετεπιμελήτριας από αυτόν του αναθεωρητή, καθώς στα μεταφράσματα που προέρχονται από μηχανή εντοπίζονται διαφορετικά είδη λαθών απ' ό,τι στις ανθρώπινες μεταφράσεις. Τέλος, πολλές φορές η ποιότητα που επιθυμεί ο πελάτης μπορεί να διαφέρει. Παρόλο που το αποτέλεσμα της ανθρώπινης μετάφρασης αποτελεί συνήθως το απόλυτο πρότυπο, το ζητούμενο όσον αφορά την τελική ποιότητα της αυτόματης μετάφρασης ποικίλλει, εξού και τα διαφορετικά είδη μετεπιμέλειας (full post-editing/light post-editing) ή η χρήση της αυτόματης μετάφρασης χωρίς ανθρώπινη παρέμβαση (raw machine translation).

Η μεγάλη παγίδα που κρύβει το αποτέλεσμα της νευρωνικής μετάφρασης οφείλεται στην ευχέρεια λόγου που το χαρακτηρίζει. Το στοιχείο αυτό αποτελεί και βασική διαφορά από τα προηγούμενα συστήματα (κανονιστικά, στατιστικά, βάσει παραδειγμάτων, υβριδικά) όσον αφορά το αποτέλεσμα. Τα συστήματα νευρωνικής αυτόματης μετάφρασης επεξεργάζονται το κείμενο σε επίπεδο πρότασης αντί να το αναλύουν σε μικρότερα τμήματα ή ανά λέξη. Ταυτόχρονα, χρησιμοποιούνται αλγεβρικές δομές για τη δημιουργία αλγορίθμων που ερμηνεύουν τα δεδομένα (στην περίπτωσή μας προτάσεις από τη γλώσσα-πηγή και τη γλώσσα-στόχο) με τρόπο που προσομοιάζει τη λειτουργία των νευρώνων στον ανθρώπινο εγκέφαλο. Με τη βοήθεια λοιπόν της τεχνητής νοημοσύνης, η μηχανή μαθαίνει να μεταφράζει, αναγνωρίζοντας μοτίβα από τα οποία εξάγει γλωσσικές αλλά και μη γλωσσικές πληροφορίες με όλο και μεγαλύτερη ακρίβεια⁴. Έτσι, το μεταφρασμένο με τη χρήση νευρωνικών δικτύων κείμενο πολλές φορές μοιάζει τέλειο, αλλά δεν είναι! Τα λάθη είναι εκεί, απλώς πολύ καλά καμουφλαρισμένα λόγω της ροής και φυσικότητας του λόγου.

Φυσικά, δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι τα λάθη και οι αποδόσεις της μηχανής μετάφρασης εξαρτώνται από το είδος, την ποιότητα και τον όγκο των δεδομένων με τα οποία «εκπαιδεύεται» και τον βαθμό κατά τον οποίο το κείμενο προς μετάφραση είναι σχετικό με αυτά. Έτσι, το σύστημα eTranslation της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, για την «εκπαίδευση» του οποίου αξιοποιείται η πολύχρονη μεταφραστική παρακαταθήκη των θεσμικών οργάνων της ΕΕ, ανταποκρίνεται περίφημα στα ενωσιακά κείμενα συγκεκριμένης θεματικής, που ακολουθούν συμβάσεις και τυποποιημένες μορφές. Αντιθέτως, οι αποδόσεις του μπορεί να είναι εξαιρετικά διασκεδαστικές σε πιο δημιουργικά κείμενα, όπως τα κείμενα που απευθύνονται στο ευρύ κοινό και δημοσιεύονται στις ιστοσελίδες της Επιτροπής, σε κείμενα που αναφέρονται σε καινοφανή ζητήματα και περιλαμβάνουν νέα ορολογία, και σε ιδιαίτερα τεχνικά κείμενα.

Σύμφωνα με έκθεση που εκπονήθηκε το 2020 και βασίστηκε στις απαντήσεις της διοργανικής ομάδας χρηστών αυτόματης μετάφρασης των μεταφραστικών υπηρεσιών της ΕΕ, τα συχνότερα λάθη που εντοπίζουν

Advisory, Νοέμβριος 2021, διαθέσιμο στη διεύθυνση:

<https://csa-research.com/Blogs-Events/CSA-in-the-Media/Press-Releases/rise-of-machine-translation>

³ Να σημειωθεί ότι στην εργασία των μεταφραστριών και των μεταφραστών της Ευρωπαϊκής Επιτροπής η αυτόματη μετάφραση αποτελεί έναν ακόμα συμπληρωματικό μεταφραστικό πόρο, όπως, για παράδειγμα, οι μεταφραστικές μνήμες, τον οποίο μπορούμε να συμβουλευτούμε. Δεν αποτελεί την κύρια πηγή μετάφρασης, γι' αυτό και η εργασία τους δεν emπίπτει στο πεδίο της μετεπιμέλειας.

⁴ Machines That Think: The Rise of Neural Machine Translation, Dan Zeman, Οκτώβριος 2021, διαθέσιμο στη διεύθυνση:

<https://www.memsource.com/blog/neural-machine-translation/>

οι μεταφράστριες και οι μεταφραστές της ΕΕ κατά τη χρήση αυτόματης μετάφρασης σχετίζονται με τη λανθασμένη μετάφραση και την ορολογία⁵. Ακολουθούν ορισμένα παραδείγματα λανθασμένης μετάφρασης:

[...] on how the EU Digital COVID certificate is being implemented across the EU.	[...] σχετικά με τον τρόπο με τον οποίο εφαρμόζεται το πιστοποιητικό της ΕΕ για την ψηφιακή νόσο COVID σε ολόκληρη την ΕΕ.
LinkedIn live with Commissioner Virginus Sinkevičius on the EU 2030 Biodiversity Strategy and Europe's green recovery	Ο κ. LinkedIn ζει σε επαφή με τον Επίτροπο Virginus Sinkevičius σχετικά με τη στρατηγική της ΕΕ για τη βιοποικιλότητα με ορίζοντα το 2030 και την πράσινη ανάκαμψη της Ευρώπης.
The July 2021 WHO Report on the global tobacco epidemic addressing new and emerging products draws attention to the dangers posed by emerging products and the second-hand exposure to them.	Η έκθεση του ΠΟΥ του Ιουλίου 2021 σχετικά με την παγκόσμια επιδημία καπνού για την αντιμετώπιση νέων και νεοεμφανιζόμενων προϊόντων εφιστά την προσοχή στους κινδύνους που εγκυμονούν τα νεοεμφανιζόμενα προϊόντα και η μεταχειρισμένη έκθεσή τους σε αυτά.
Votre excellence	Το πρέσβη σας

Εάν δεχτούμε ότι η λανθασμένη μετάφραση ανήκει στην κατηγορία λαθών που αφορούν την ακρίβεια της μετάφρασης, μαζί με λάθη όπως οι παραλείψεις, οι προσθήσεις, οι επαναλήψεις και οι νεολογισμοί, τότε και σε αυτή την τελευταία υποκατηγορία υπάρχουν επίσης ορισμένες πολύ ενδιαφέρουσες αποδόσεις. Ενδεικτικά, «Τρίνο Ευρωπαϊκής Πολιτιστικής Κληρονομιάς» για το «European Heritage Tribune», «Το νέο ευρωπαϊκό μπαύρο» για «The new European Bauhaus» και «τον κίνδυνο σωσίωσης για υποκλοπή» για «the risk of drowning for inflatable lifejackets».

Όσον αφορά τα λάθη στην ορολογία εντοπίζουμε πολλές αποδόσεις που δεν αρμόζουν στο συγκεκριμένο, όπως:

'Freeze and Seize' task force	«Ειδική ομάδα για το πάγωμα και την κατάσχεση» και ειδική ομάδα «Ελευθερία και κατάσχεση»
This Euronews article offers a crash course in some of the programs the EU is funding as part of its activities during the European Year of Youth.	Το παρόν άρθρο του Euronews προσφέρει ένα μάθημα συντριβής σε ορισμένα από τα προγράμματα που χρηματοδοτεί η ΕΕ στο πλαίσιο των δραστηριοτήτων της κατά τη διάρκεια του Ευρωπαϊκού Έτους Νεολαίας.
The regulation covers medical devices ranging from hip replacements to sticking plasters.	Ο κανονισμός καλύπτει ιατροτεχνολογικά προϊόντα που καλύπτουν ένα εύρος χρήσεων από αντικαταστάσεις ισχίου έως συγκόλληση γυψοσανίδων.
Are there enough booster shots available?	Υπάρχουν αρκετές εκτοξεύσεις εναύσματος;
WFD	ΟΠΥ [αναφορά στην οδηγία-πλαίσιο για τα ύδατα

⁵ Report of the Interinstitutional Machine Translation User Group to the Human Resources Advisory Group on neural machine translation quality and best practices, Διοργανική επιτροπή μετάφρασης και διερμηνείας, Εκτελεστική επιτροπή μετάφρασης, Οκτώβριος 2020.

	(Water Framework Directive) ενώ τα αρχικά του όρου πηγή αναφέρονται στην οδηγία-πλαίσιο για τα απόβλητα (Waste Framework Directive)].
--	---

Ταυτόχρονα, η ασυνέπεια στην απόδοση της ορολογίας μέσα στο ίδιο κείμενο αποτελεί επίσης συχνό φαινόμενο ενώ μπορεί να διαφύγει εύκολα ακόμα και από το μάτι έμπειρων μεταφραστών.

Πέρα από τα λάθη που σχετίζονται με τη συνέπεια και την ορολογία, συναντάμε επίσης λάθη σε επίπεδο γραμματικής, σύνταξης, ορθογραφίας και στίξης, αν και στην περίπτωση του eTranslation, αυτό δεν συμβαίνει τόσο συχνά, σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας. Τα γραμματικά λάθη της αυτόματης μετάφρασης συνήθως αφορούν προβλήματα με τους ρηματικούς χρόνους αλλά και την αναντιστοιχία γένους ή αριθμού. Σε αυτό το σημείο να αναφέρουμε τον σάλο που είχε προκληθεί πέρσι με τη μετάφραση ενός ουγγρικού κειμένου μέσω Google Translate⁶. Τα ουγγρικά δεν διαθέτουν αντωνυμίες με γένη, παρόλα αυτά το αποτέλεσμα της μηχανής μετάφρασης για το αγγλικό κείμενο είχε διαμορφωθεί ως εξής:

She is beautiful. He is clever. He reads. She washes the dishes. He builds. She sews. He teaches. She cooks. He's researching. She is raising a child. He plays music. She's a cleaner. He is a politician. He makes a lot of money. She is baking a cake. He's a professor. She's an assistant.

Φυσικά, η Google κατηγορήθηκε για σεξισμό αλλά, πολύ περισσότερο, αναδείχθηκε το ζήτημα της διάκρισης λόγω φύλου στην ανθρώπινη κοινωνία εν γένει και των έμφυλων αναπαραστάσεων στον λόγο, τα οποία εξάλλου «ταΐζουν» τις μηχανές. Οπότε, προσοχή με τους προέδρους, τους διευθυντές και τους προϊστάμενους, γιατί μπορεί το κείμενο να αφορά τις προέδρους, τις διευθύντριες και τις προϊστάμενες.

Τέλος, σε επίπεδο σύνταξης μπορεί να έχουμε προβληματική σειρά λέξεων και παράξενες δομές («large-scale project» ως «μεγάλης κλίμακας έργο» αντί για «έργο μεγάλης κλίμακας» ή «How will our energy future look in 20 years?» ως «Πώς θα δούμε το ενεργειακό μας μέλλον σε 20 χρόνια;») ενώ, όσον αφορά την ορθογραφία και τη στίξη, μη κατάλληλη χρήση κεφαλαίων, του κόμματος και της τελείας (ιδίως σε συστήματα μονάδων).

Το μόνο σίγουρο είναι ότι πλέον δεν μαθαίνει μόνο η μηχανή από εμάς αλλά κι εμείς γι' αυτήν. Και υπάρχει και ο εξής προβληματισμός. Τελικά ποια άβυσσος είναι πιο βαθιά; Της ψυχής του ανθρώπου ή των νευρώνων της αυτόματης;

⁶ Dora Vargha, @DoraVargha, 20 Μαρτίου 2021, Twitter, διαθέσιμο στη διεύθυνση: https://twitter.com/DoraVargha/status/1373211762108076034?ref_src=twsrc%5Etfw%7Ctwcamp%5Etweetembed%7Ctwterm%5E1373211762108076034%7Ctwgr%5E%7Ctwcon%5Es1_&ref_url=https%3A%2F%2Fwww.indy100.com%2Fnews%2Fgoogle-translate-language-sexist-b1820580

„Schwtzt Dir Lëtzebuergesch?“

της Κατερίνας Πασίση

Εισαγωγή

Η γεωγραφική θέση και μια πολύπλοκη ιστορία εδαφικών αλλαγών, οι εναλλαγές κυριαρχίας επί του εδάφους του, καθώς και η δημογραφική σύνθεση του Λουξεμβούργου είναι οι κύριοι παράγοντες που διαμόρφωσαν –και πιθανώς συνεχίζουν να διαμορφώνουν– τη λουξεμβουργιανή γλώσσα. Η επίσημη εθνική γλώσσα πορεύεται παράλληλα με τη γέννηση και διαμόρφωση της εθνικής ταυτότητας των ομιλητών της, χωρίς όμως να υποσκελίζει ένα άλλο φαινόμενο, το οποίο είναι άμεσα συνδεδεμένο με τη λουξεμβουργιανή ταυτότητα, αυτό της πολυγλωσσίας.

Πότε γεννήθηκε και πώς εξελίχθηκε η γλώσσα

Από το 963 που το Μικρό Κάστρο (Lützelburg) αποκτήθηκε από τον κόμητα Ζίγκφριντ ως περίπου το 1684 και την πρώτη γαλλική κατοχή (Λουδοβίκος ΙΔ'), λατινογενείς γλωσσικές ποικιλίες συνυπήρχαν με γερμανικές γλωσσικές ποικιλίες αναλόγως της χώρας γειτνίασης. Ο σε μεγάλο βαθμό αναλφάβητος πληθυσμός χρησιμοποιούσε στην καθημερινή ζωή του τα γερμανικά της Φρανκονίας και του Μοζέλα στο ανατολικό τμήμα, τα γαλλικά της Βαλλονίας στο δυτικό και της Λορραίνης στο νότιο. Η δεύτερη γαλλική κατοχή (1795) και ιδιαιτέρως η εισαγωγή του Ναπολεόντειου Κώδικα (1804) και των προνομίων που εξασφάλιζε στην αναδυόμενη αστική τάξη έδωσαν ένα προβάδισμα στην αναγνώριση των γαλλικών ως γλώσσας της διοίκησης, με τα λουξεμβουργιανά να παραμένουν η γλώσσα που μιλούν οι κάτοικοι στις καθημερινές συναλλαγές τους.

Στο Συνέδριο της Βιέννης το 1815, το Λουξεμβούργο έλαβε το καθεστώς του Μεγάλου Δουκάτου και ανακηρύχθηκε ανεξάρτητο υπό τον έλεγχο των Κάτω Χωρών. Ο Γουλιέλμος Α' της Οράγγης-Νασσάου, βασιλιάς της Ολλανδίας και πρώτος Μεγάλος Δούκας του Λουξεμβούργου, αποδέχτηκε την προσχώρηση του Δουκάτου στη Γερμανική Συνομοσπονδία και την εγκατάσταση πρωσικής φρουράς στο έδαφός του. Αυτό δεν επέφερε κάποια αλλαγή στη θέση της γαλλικής· τα γαλλικά παραμένουν παράλληλα με τα γερμανικά ως οι επίσημες γλώσσες. Ακόμη κι όταν το 1830 το «quartier wallon» προσαρτάται στο Βέλγιο, και στο Λουξεμβούργο απομένει το «quartier allemand», το καθεστώς της διγλωσσίας διατηρείται στη διοίκηση και τα λουξεμβουργιανά παραμένουν η καθομιλουμένη του λαού. Κι ενώ θα περίμενε κανείς την παντελή υποχώρηση της γαλλικής γλώσσας, η υποτονική σχέση του νέου Μεγάλου Δούκα, του Γουλιέλμου Β', με τη Γερμανία και οι πιέσεις της ντόπιας άρχουσας τάξης είχαν ως αποτέλεσμα τη διατήρηση της διγλωσσίας, η οποία κατοχυρώνεται πλέον και στο πρώτο σύνταγμα του κράτους (1848). Επιπλέον, η διγλωσσία δεν αφορά μόνο τη διοίκηση αλλά και το εκπαιδευτικό σύστημα. Με την εκπαιδευτική μεταρρύθμιση του 1912 τα γαλλικά εισάγονται ως υποχρεωτική γλώσσα και στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση, ως αντίμετρο στη «γερμανοποίηση» που επέβαλλε η παρουσία των Πρώσων, με αποτέλεσμα οι Λουξεμβούργιοι μικροί μαθητές να διδάσκονται σε γλώσσες διαφορετικές της πρώτης (μητρικής) γλώσσας τους που κατά πλειοψηφία είναι η φρανκονική γερμανική διάλεκτος.

Αυτή η κατάσταση με τα γερμανικά και τα γαλλικά ως «Υψηλές Ποικιλίες» και τις διάφορες καθομιλούμενες γλώσσες του πληθυσμού ως «Χαμηλές Ποικιλίες» περιγράφεται στη γλωσσολογία ως γλωσσική διμορφία ή κοινωνική διγλωσσία¹ (social diglossia).

Οι πρώτες αναφορές σχετικά με τη χρήση της γλώσσας περιγράφουν τις καθομιλούμενες γλώσσες ως patois, Luxemburger deutsche Mundart, onst Däisch ή Lëtzebuerges Däisch, απόδειξη ότι η καθομιλούμενη γλώσσα

¹ [Λεξικό γλωσσολογικών όρων στην Πύλη του Κέντρου για την Ελληνική Γλώσσα.](#)

γινόταν αντιληπτή ως (προφορική) διάλεκτος της γερμανικής σε άμεση εξάρτηση με τη «γλώσσα-ομπρέλα» (Dachsprache, umbrella language), τα πρότυπα γερμανικά (Hochdeutsch). Κατά συνέπεια, το κύρος αυτής της διαλέκτου ήταν χαμηλό².

Γλώσσα και εθνική ταυτότητα

Η κατάσταση άρχισε σιγά σιγά να αλλάζει, ειδικά με τα γεγονότα των δύο μεγάλων πολέμων. Η κοινωνική διμορφία συνδέθηκε σταδιακά με την εθνική ταυτότητα, ιδιαιτέρως κατά τη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, όταν οι Λουξεμβούργοι μετέτρεψαν την επιβεβλημένη από τους κατακτητές Γερμανούς απογραφή σε δημοψήφισμα και θαρραλέα διακήρυξαν ότι η εθνική τους γλώσσα δεν ήταν πλέον γερμανική διάλεκτος, αλλά μια ξεχωριστή γλώσσα, τα Lëtzebuergesch ή Eis Sprooch (η γλώσσα μας). Στις 24 Φεβρουαρίου 1984 ψηφίστηκε ο θεμελιώδους σημασίας νόμος για το γλωσσικό καθεστώς της χώρας: η λουξεμβουργιανή γλώσσα αναγνωρίστηκε για πρώτη φορά ως η εθνική γλώσσα, «langue nationale», και τα γερμανικά, τα γαλλικά και τα λουξεμβουργιανά θεωρήθηκαν οι τρεις γλώσσες της διοίκησης, κατοχυρώνοντας επίσημα την τριγλωσσία — με τα γαλλικά να παραμένουν η γλώσσα της νομοθεσίας³. Ο νόμος δεν προέβλεπε μέτρα για την προώθηση της εκμάθησης των Lëtzebuergesch, στόχευε κυρίως στο να αναγνωρίσει το status quo και να υπογραμμίσει το υψηλό θετικό κύρος της λουξεμβουργιανής γλώσσας στην κοινωνία. Έτσι, σήμερα, η γλώσσα είναι ίσως ο σημαντικότερος παράγοντας για την καλλιέργεια της εθνικής ταυτότητας και θεωρείται αναμφίβολα εθνικό σύμβολο. Ταυτόχρονα, αποτελεί πραγματικό παράδοξο το γεγονός ότι, ενώ τα γαλλικά και τα γερμανικά διδάσκονται και χρησιμοποιούνται στα σχολεία, η λουξεμβουργιανή γλώσσα μόλις και μετά βίας υπάρχει στο σχολικό σύστημα. Χρησιμοποιείται στο δημοτικό σχολείο ως μέσο διδασκαλίας και στα σχολεία δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης διδάσκεται μόνο μία ώρα την εβδομάδα στην 7η τάξη (Α' Γυμνασίου)!

Δημογραφικά στοιχεία

Σήμερα το Λουξεμβούργο είναι μια οικονομικά ισχυρή χώρα που χαρακτηρίζεται από εκτεταμένη κοινωνική και πολιτιστική ποικιλομορφία. Ο πληθυσμός του ανέρχεται στους 645.397 κατοίκους (2022), εκ των οποίων το 47,2% (304.167) είναι αλλοδαποί. Περισσότεροι από 200.000 διασποριακοί εργαζόμενοι μετακινούνται καθημερινά στο Λουξεμβούργο.

Το 55,8% των κατοίκων του Λουξεμβούργου δηλώνουν ως πρώτη γλώσσα τους τα λουξεμβουργιανά, ποσοστό που αντιστοιχεί περίπου στον πληθυσμό με λουξεμβουργιανή υπηκοότητα. Βάσει αυτού, η διαγενεακή μετάδοση των λουξεμβουργιανών ως πρώτης γλώσσας είναι σαφώς εγγυημένη. Το 70,5% των κατοίκων δηλώνουν ότι χρησιμοποιούν τα λουξεμβουργιανά στη δουλειά, στις δημόσιες συναλλαγές τους ή στο σχολείο⁴. Τα στοιχεία αυτά δείχνουν ότι υπάρχει μια σημαντική ομάδα ομιλητών για τους οποίους τα λουξεμβουργιανά είναι δεύτερη/ξένη γλώσσα. Αλλωστε, η γνώση της λουξεμβουργιανής γλώσσας απαιτείται για την απόκτηση της λουξεμβουργιανής ιθαγένειας, γεγονός που οδήγησε επίσης σε αύξηση του αριθμού των ατόμων που τα μαθαίνουν ως δεύτερη γλώσσα⁵.

² Hoffmann, Fernand. 1996. Linguistic Variation and Varieties in the Grand Duchy of Luxembourg. In: *Luxembourg and Lëtzebuergesch : language and communication at the crossroads of Europe*, ed. Gerald Newton, 143–156. Oxford: Oxford University Press.

³ [About... Languages in Luxembourg.](#)

⁴ [La démographie luxembourgeoise en chiffres 2022.](#)

⁵ Από το 2009 έως το 2021, 86.811 — 6.801 το 2021 — έχουν λάβει τη λουξεμβουργιανή υπηκοότητα, ιδιαιτέρως μετά το 2018 και την ψήφιση νόμου με ευνοϊκότερους όρους για την απόκτησή της καθώς και λόγω της αύξησης των μαθημάτων εκμάθησης της γλώσσας σε όλη την επικράτεια.

Schwätzt Dir Lëtzebuergesch? (Ομιλείτε λουξεμβουργιανά;)

Στο σύνολό τους, τα στοιχεία αυτά περιγράφουν τη θέση της λουξεμβουργιανής γλώσσας μέσα σε ένα έντονα πολύγλωσσο περιβάλλον. Ωστόσο, η ισχυρή παρουσία της γλώσσας στη χώρα αφορά την προφορική χρήση της, όχι όμως τη γραπτή μορφή της, η οποία να μεν αυξάνεται σταδιακά, αλλά δεν είναι ακόμη κυρίαρχη έναντι των άλλων γλωσσών (γαλλικά, γερμανικά).

Εκτός από τις ιδιωτικές συνομιλίες, η λουξεμβουργιανή γλώσσα ομιλείται στο κοινοβούλιο και τις επίσημες δημόσιες ανακοινώσεις, απαντάται σε διαφημίσεις και αποτελεί συχνά υποχρεωτική γλώσσα για ορισμένες θέσεις εργασίας στον δημόσιο τομέα. Ο τύπος εκδίδεται στα γερμανικά ή γαλλικά, η γλώσσα στο ραδιόφωνο ή στην τηλεόραση είναι η λουξεμβουργιανή, αν και η πλειοψηφία των Λουξεμβούργιων δηλώνει ότι παρακολουθεί τη γερμανική τηλεόραση. Στα κοινωνικά δίκτυα η χρήση των λουξεμβουργιανών είναι σχεδόν καθολική και αυτό αποτελεί το δεύτερο παράδοξο, εφόσον ο αλφαριθμητισμός γίνεται στα γερμανικά και η τυποποιημένη γραπτή μορφή της γλώσσας ελάχιστα διδάσκεται.

Στον κινηματογράφο οι ταινίες προβάλλονται με υπότιτλους στα γαλλικά και τα ολλανδικά ή στα γερμανικά. Στο θέατρο οι παραστάσεις ανεβαίνουν στα λουξεμβουργιανά, γαλλικά, γερμανικά ή αγγλικά.

Στην εκκλησία τα λουξεμβουργιανά χρησιμοποιούνται για τα κηρύγματα, ενώ οι ψαλμωδίες και η λειτουργία γίνονται και στις τρεις γλώσσες⁶.

Τα γαλλικά (και ολοένα και περισσότερο τα αγγλικά) είναι η γλώσσα που χρησιμοποιείται περισσότερο στον εργασιακό χώρο και ως *lingua franca* σε καταστήματα ή στην εστίαση.

Λογοτεχνία στα λουξεμβουργιανά

Η λογοτεχνία στο Λουξεμβούργο επιβεβαιώνει την πολυγλωσσία του Μεγάλου Δουκάτου. Από τη δεκαετία του 1980 και μετά, η λογοτεχνική παραγωγή στα λουξεμβουργιανά αυξήθηκε σημαντικά, παρόλα αυτά το αναγνωστικό κοινό αυτών των έργων παραμένει περιορισμένο.

Το πρώτο κείμενο που δημοσιεύτηκε στα *Lëtzebuergesch*, το 1829, ήταν ένα φυλλάδιο με ποιήματα, *E'Schrek ob de'Lezeburger Parnassus*, έργο του ποιητή και μαθηματικού Antoine Meyer⁷.

Τρεις συγγραφείς θεωρούνται κλασικοί της λουξεμβουργιανής λογοτεχνίας⁸:

- Ο Michel Lentz, ποιητής του εθνικού ύμνου, *Ons Hémecht* (Η πατρίδα μας).
- Ο Edmond de la Fontaine, γνωστός με το ψευδώνυμο Dicks, πατέρας του λουξεμβουργιανού θεάτρου.
- Και ο Michel Rodange, που έγραψε το διάσημο *Rénert* (αλεπού), έναν μύθο-παραβολή για τη λουξεμβουργιανή κοινωνία.

Σταθμός στη λογοτεχνία στη λουξεμβουργιανή γλώσσα είναι το μυθιστόρημα του Guy Rewenig *Hannert dem Atlantik* (Πίσω από τον Ατλαντικό, 1985). Το μυθιστόρημα αναφέρεται στη ζωή του Jhemp Medinger, ενός ανειδίκευτου εργάτη στον βιομηχανικό νότο του Λουξεμβούργου.

Ο Roger Manderscheid δημοσίευσε το 1988 μια μεγάλη τριλογία, τα μυθιστορήματα *schacko klak*, *de papagei um käschtebam* και *feier a flam*. Την επόμενη δεκαετία εκδόθηκαν έργα των Nico Helming, Josiane Kartheiser, Jhemp Hoscheit και Josy Braun⁹.

⁶ Η μετάφραση του Ευαγγελίου έγινε το 2009, (Ecclesia catholica, ed. 2009. Evangeliar. Luxembourg: éditions saint-paul).

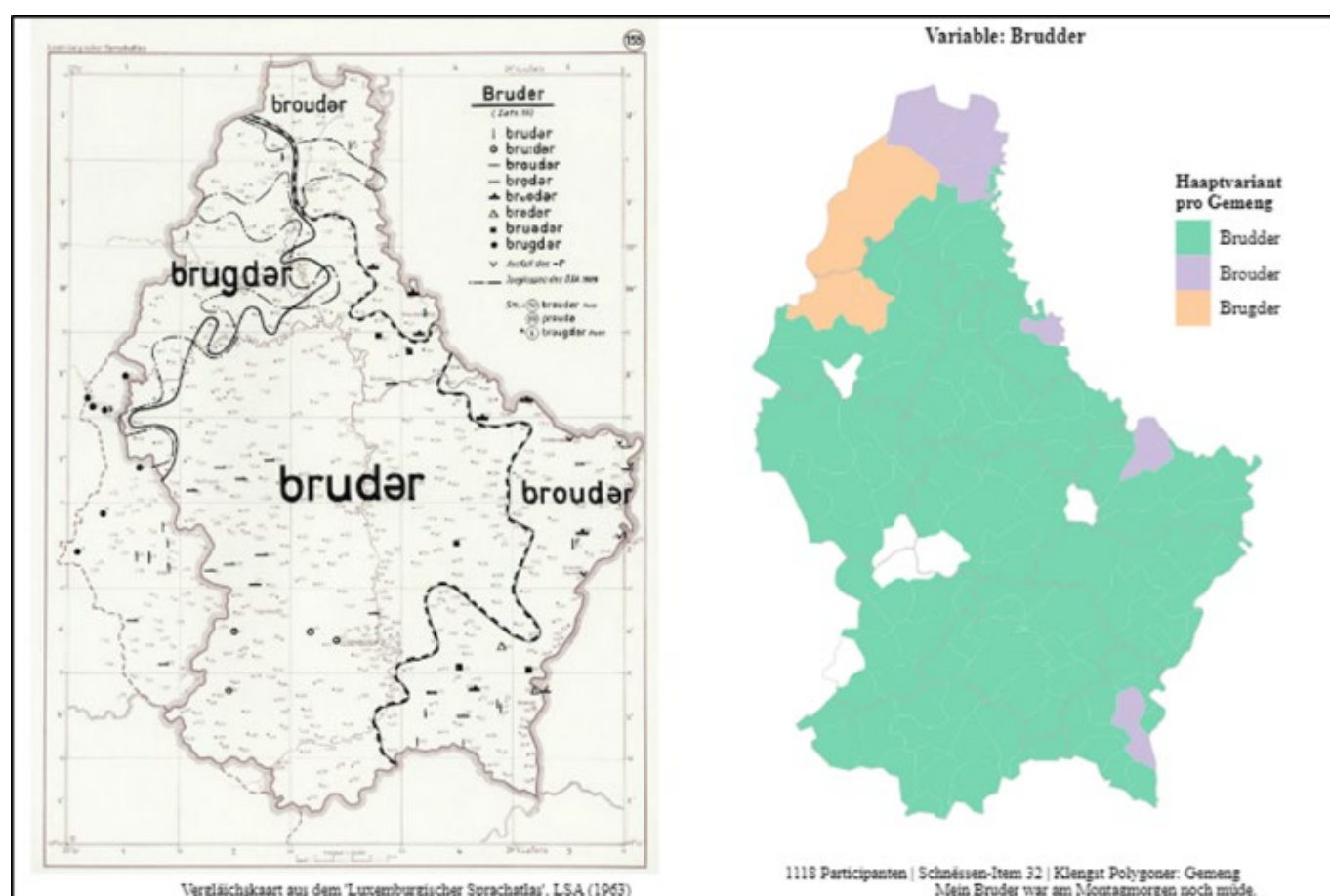
⁷ Το κείμενο: <https://archive.org/details/eschrekobdeleze00meyegoog/page/n46/mode/2up>

⁸ Centre national de littérature (CNL, Lëtzebuergesch Literaturarchiv): <https://cnl.public.lu/en.html>

Γλώσσα ή διάλεκτος;

Τα λουξεμβουργιανά δεν θεωρούνται πλέον διάλεκτος της γερμανικής γλώσσας. Άλλωστε, με γλωσσολογικούς όρους ο ορισμός της διαλέκτου και της διάκρισής της από τη γλώσσα είναι προβληματικός. Τα λουξεμβουργιανά μπορούν να χαρακτηριστούν ως μια καθομιλούμενη γλώσσα, με τα γερμανικά και τα γαλλικά να λειτουργούν ως κύριες γλώσσες επαφής, γλώσσες απαραίτητες για την τυποποίηση και την ανάπτυξη λεξιλογίου. Με γλωσσολογικούς όρους, τα λουξεμβουργιανά είναι μια Ausbau γλώσσα (διευρυμένη/εκτεταμένη γλώσσα) της οικογένειας των γερμανικών γλωσσών¹⁰.

Εντούτοις, τα λουξεμβουργιανά ενδογενώς παρουσιάζουν διάφορες ποικιλίες. Οι διάφορες περιφερειακές ποικιλίες παρουσιάζουν μια σταδιακή απώλεια των διαλεκτικών χαρακτηριστικών τους υπέρ της ποικιλίας που ομιλείται στο κεντρικό Λουξεμβούργο, τα *Zentralluxemburgisch*, *Koiné* ή *Gemeinluxemburgisch*, και η οποία χρησιμεύει ως πρότυπο στην τυποποίηση της γλώσσας, ιδιαίτερος στη γραπτή μορφή της.

Εικ.: Διαλεκτική ποικιλία της λέξης *Bruder* (αδελφός). Στα αριστερά απεικόνιση των ποικιλιών το 1963 και δεξιά η σημερινή απεικόνιση από το ερευνητικό κέντρο για τα λουξεμβουργιανά του Πανεπιστήμιου του Λουξεμβούργου¹¹.

⁹ [Λεξικό Λουξεμβούργιων Συγγραφέων](#).

¹⁰ Οι όροι *Ausbau*sprache, *Abstand*sprache και *Dach*sprache επινοήθηκαν το 1952 από τον Γερμανό κοινωνιογλωσσολόγο Heinz Kloss. Οι γλώσσες *Ausbau* είναι οι ποικιλίες που έχουν υψηλό βαθμό επέκτασης, ανεξάρτητα από την απόστασή τους από την *Dach*sprache. Έχουν επεκταθεί, μέσω μιας μακροχρόνιας διαδικασίας, σε τέτοιο βαθμό ώστε να μπορούν να εξυπηρετούν εξελιγμένους επικοινωνιακούς σκοπούς. Η επέκταση αυτή συνεπάγεται έναν ορισμένο βαθμό τυποποίησης όσον αφορά τη γραμματική, την ορθογραφία και το λεξιλόγιο. Αναλυτικότερα: Auer, Peter. 2005. *Europe's sociolinguistic unity, or: A typology of European dialect/standard constellations*. In *Perspectives on variation: sociolinguistic, historical, comparative*, ed. Nicole Delbecque, Johan van der Auwera, and Dirk Geeraerts, 7-42. Berlin - New York: de Gruyter.

¹¹ [Variationsatlas vum Lëtzebuergesch](#).

Schreift Dir Lëtzebuergesch? (Γράφετε Λουξεμβουργιανά;)

Η τυποποίηση της γραφής (φωνητική ορθογραφία) εισήχθη το 1975 και τροποποιήθηκε ελάχιστα το 1999. Το 2019 πραγματοποιήθηκε σημαντική αναθεώρηση. Η χρήση του γραπτού λόγου αυξάνεται συνεχώς και τα διάφορα ψηφιακά μέσα συντελούν σε αυτή την εξέλιξη. Η προφορά, το λεξιλόγιο και η γραμματική παραμένουν σε χαμηλό έως μεσαίο επίπεδο τυποποίησης, φαινόμενο που εξηγείται και από την απουσία των λουξεμβουργιανών στην τυπική εκπαίδευση.

Το 2018 ιδρύθηκε το Κέντρο για τη Λουξεμβουργιανή Γλώσσα (Zenter fir d'Lëtzebuenger Sprooch) με αποστολή την τυποποίηση της ορθογραφίας και την παραγωγή βοηθημάτων για τη γλωσσομάθεια¹². Το κύριο έργο του είναι το πεντάγλωσσο (LB, FR, DE, EN, PT) λεξικό για τα λουξεμβουργιανά: Lëtzebuenger Online Dictionnaire (LOD)¹³.

Η Ερευνητική Πύλη για τα Λουξεμβουργιανά (Fuerschungsportal iwwert d'Lëtzebuergesch) του Ινστιτούτου για τη λουξεμβουργιανή γλώσσα και λογοτεχνία (Institut fir lëtzebuergesch Sprooch- a Literaturwëssenschaft) στο Πανεπιστήμιο του Λουξεμβούργου συγκεντρώνει όλο το υλικό των ερευνητικών δράσεων για τη γλώσσα (άτλας διαλέκτων, λεξικά, γραμματικές, ψηφιακές εφαρμογές κ.ά.)¹⁴.

Η λουξεμβουργιανή φιλολογία ήταν μέχρι πρόσφατα τμήμα των ευρωπαϊκών σπουδών· από το ερχόμενο ακαδημαϊκό έτος, στο Πανεπιστήμιο του Λουξεμβούργου θα προσφέρονται προπτυχιακές σπουδές στη λουξεμβουργιανή γλώσσα και λογοτεχνία¹⁵.

Πόσες λέξεις έχουν τα λουξεμβουργιανά;

Το Luxemburger Wörterbuch (1950-1977, LWB) περιλαμβάνει περίπου 50.000 λήμματα που καλύπτουν τις περιφερειακές ποικιλίες, τα δάνεια από τα γαλλικά, ιδιωτισμούς, ονόματα ζώων και φυτών, καθώς και τοπωνύμια¹⁶. Όταν η διδασκαλία των λουξεμβουργιανών ως δεύτερης γλώσσας απέκτησε μια δυναμική, από τη δεκαετία του 1980 και μετά, εκδόθηκαν σταδιακά μικρότερα λεξικά που καλύπτουν το βασικό λεξιλόγιο, με πιο πρόσφατο, πλήρες και τυποποιημένο το Lëtzebuenger Online Dictionnaire (2007, LOD), στο οποίο έχουμε ήδη αναφερθεί.

Καθ' όλη τη διάρκεια της ιστορίας της, η λουξεμβουργιανή γλώσσα αντλεί το λεξιλογικό της πλούτο από τα γερμανικά και τα γαλλικά. Είναι δύσκολο να μιλήσουμε για δάνειες λέξεις από τα γερμανικά λόγω της δομικής εγγύτητας των δύο γλωσσών (Ausbau-, Dachsprache). Ακόμη και τώρα, όταν μια λέξη εισάγεται από τα γερμανικά προσαρμόζεται στους φωνολογικούς και μορφολογικούς κανόνες των λουξεμβουργιανών και ενσωματώνεται λειτουργικά στη γλώσσα.

Μπορούμε, όμως, να αναφερθούμε εν συντομία στην ενσωμάτωση των γαλλικών λέξεων στα λουξεμβουργιανά, οι οποίες εκτιμάται ότι αποτελούν περίπου το 10% με 15% του λεξιλογίου, ανήκουν στο βασικό λεξιλόγιο και εξακολουθούν να διατηρούν τη γαλλική προφορά τους, π.χ. *Cours* [ku:v], *Boulevard* ['buləva:r], *Chamber* ['ʃɑ:mbɐ].

Από τον 19ο αιώνα και μετά, η επιρροή της γαλλικής γλώσσας αυξήθηκε για τρεις τουλάχιστον λόγους: (1) η δίγλωσση πολιτική ελίτ του 19ου αιώνα εισήγαγε όλο και περισσότερα γαλλικά στη διοίκηση και τους θεσμούς του Λουξεμβούργου, (2) η υποχρεωτική διδασκαλία της γαλλικής γλώσσας κατέστησε σταδιακά τη γαλλική γλώσσα προσιτή στο σύνολο του πληθυσμού, (3) μια μακροχρόνια θετική στάση απέναντι στη γαλλική γλώσσα και τον πολιτισμό υποστήριξε και διευκόλυνε τον δανεισμό. Στο σημείο αυτό θα πρέπει να

¹² [Zenter fir d'Lëtzebuenger Sprooch](#).

¹³ [Lëtzebuenger Online Dictionnaire](#).

¹⁴ [Fuerschungsportal iwwert d'Lëtzebuergesch](#).

¹⁵ [Bachelor in Luxembourgish Language Science and Literature](#).

¹⁶ [Luxemburger Wörterbuch](#).

σημειώσουμε ότι αυτή η θετική στάση αλλάζει και αναδεικνύεται μια τάση χρήσης των αντίστοιχων συγγενών γερμανικών λέξεων/εκφράσεων αντί των γαλλικών από όσους συνδέουν, για τους δικούς τους λόγους, τη γλώσσα με την προάσπιση εθνικής ταυτότητας.

Μια ενδιαφέρουσα παρατήρηση αφορά τα ρήματα γαλλικής προέλευσης, που στα λουξεμβουργιανά αναγνωρίζονται από το καταληκτικό επίθημα *-éieren*. Είναι το 17% (≈ 850) στο σύνολο των περίπου 5.000 ρημάτων του LOD: *aborder* → *abordéieren*, *bouger* → *bougéieren*.

Επίλογος

Σε μια διαδικασία χειραφέτησης και διαμόρφωσης εθνικής ταυτότητας, τα λουξεμβουργιανά εξελίχθηκαν από μια περιφερειακή γερμανική διάλεκτο στην εθνική γλώσσα του Μεγάλου Δουκάτου του Λουξεμβούργου.

Είναι η γλώσσα που χρησιμοποιείται —τουλάχιστον στην προφορική της μορφή— από τους έχοντες λουξεμβουργιανή καταγωγή, αλλά και από κατοίκους που μετανάστευσαν εδώ, ειδικά από τη δεύτερη και τρίτη γενιά που επιλέγουν τη φοίτηση στα λουξεμβουργιανά σχολεία. Η χρήση της γραπτής γλώσσας αυξάνεται συνεχώς και οι προσπάθειες για τυποποίηση είναι όλο και πιο οργανωμένες.

Η δημογραφική σύνθεση του Λουξεμβούργου ενδεχομένως να επηρεάσει την εξέλιξη της γλώσσας στο μέλλον, αν λάβουμε υπόψη μας ότι από το 1981 έως το 2021 ο πληθυσμός του Λουξεμβούργου αυξήθηκε κατά 77% και ότι, την τελευταία δεκαετία, περίπου το 80% της αύξησης του πληθυσμού οφείλεται στη μετανάστευση. Το ερώτημα που αναδύεται είναι αν η γλώσσα θα είναι το κύριο στοιχείο εθνικής ταυτότητας ή αν η ταυτότητα του Λουξεμβούργου θα καθορίζεται από την πολυγλωσσία, τον πολυπολιτισμικό χαρακτήρα του και την ανεκτικότητα της κοινωνίας του.

Κι όπως σωστά το θέτει η Anica Reifsteck¹⁷ ως απάντηση στο εύλογο ερώτημα γιατί τα λουξεμβουργιανά δεν είναι επίσημη γλώσσα της Ευρωπαϊκής Ένωσης: οι Λουξεμβούργιοι είναι πραγματιστές, υπερισχύει η πρακτική λογική ότι κάτι τέτοιο θα σήμαινε τεράστια προσπάθεια και ταυτόχρονα δεν θα επηρέαζε έντονα την κατάσταση της λουξεμβουργιανής γλώσσας εντός της κοινωνίας.

Επομένως, η γνώση των λουξεμβουργιανών επαφίεται στην επιλογή κάθε —μη λουξεμβουργιανής καταγωγής— κατοίκου του Λουξεμβούργου είτε λόγω προσωπικού ενδιαφέροντος, είτε λόγω πρακτικών ωφελημάτων, είτε ως μέσου ένταξης και ενεργούς συμμετοχής και ανταπόδοσης της φιλοξενίας στην τοπική κοινωνία.

¹⁷ Why 'Lëtzebuergesch' is not an official EU language?: <https://termcoord.eu/2015/11/why-letzebuergesch-is-not-an-official-eu-language/#:~:text=In%20fact%2C%20Luxembourgish%20is%20the,of%20the%20EU%20in%202007.>

Θέματα ορολογίας

της Ομάδας Ορολογίας του Τμήματος Ελληνικής Γλώσσας

ΜΑΡΤΙΟΣ-ΑΠΡΙΛΙΟΣ 2022

Α. Θέματα ορολογίας

IATE

EN

EL

3626918

Chips Joint Undertaking

κοινή επιχείρηση «Μικροκυκλώματα»

Οι ονομασίες των κοινών επιχειρήσεων σχηματίζονται ως εξής: **κοινή επιχείρηση «Αντικείμενο με κεφαλαίο αρχικό»** (και όχι με τη χρήση της πρόθεσης «για»). Προς επίρρωση αυτού του κανόνα, όλες οι κοινές επιχειρήσεις, πλην μίας, ακολουθούν αυτόν τον κανόνα.

1443158

strength of the medicinal product

περιεκτικότητα φαρμάκου

Ο όρος αυτός έχει λανθασμένα αποδοθεί «δοσολογία του φαρμάκου». Ωστόσο, δεν αναφέρεται στον συνολικό αριθμό των δόσεων ενός φαρμάκου που επιτρέπεται να πάρει ένας ασθενής σε μία μέρα, αλλά στην περιεχόμενη ποσότητα δραστικού συστατικού, εκφρασμένη σε ποσότητα ανά μονάδα λήψης, ανά μονάδα όγκου ή βάρους.

3619946

Global Gateway

(η) Global Gateway

Πρόκειται για ευρωπαϊκή στρατηγική με στόχο την προώθηση έξυπνων, καθαρών και ασφαλών δεσμών στους τομείς της ψηφιακής τεχνολογίας, της ενέργειας και των μεταφορών. καθώς και την ενίσχυση των συστημάτων υγείας, εκπαίδευσης και έρευνας σε ολόκληρο τον κόσμο. Σύμφωνα με οδηγίες από το γραφείο της προέδρου φον ντερ Λάιεν, η ονομασία της στρατηγικής μένει αμετάφραστη στα αγγλικά. Σε θηλυκό γένος (η Global Gateway), καθώς πρόκειται για στρατηγική.

3565598

heated tobacco product

θερμαινόμενο προϊόν καπνού

Πρόκειται για προϊόν που μοιάζει με τσιγάρο και περιέχει καπνό, ο οποίος θερμαίνεται αντί να καίγεται, με αποτέλεσμα να μην παράγεται αέριος καπνός. Μέχρι πρόσφατα ήταν καταχωρισμένη στην IATE η λανθασμένη απόδοση «προϊόν αεριοποιημένου καπνού», η οποία έχει χρησιμοποιηθεί και σε ενωσιακά έγγραφα. Ωστόσο, η απόδοση αυτή δεν είναι δόκιμη, όπως προκύπτει και από τον ορισμό. Επιλέχθηκε η απόδοση «θερμαινόμενο προϊόν καπνού», η οποία χρησιμοποιείται στη βιομηχανία προϊόντων καπνού, αλλά και στην ελληνική νομοθεσία και συγκεκριμένα στον Εθνικό Τελωνειακό Κώδικα.

1652383

agricultural lime / aglime

γεωργικός ασβέστης

Ο όρος *aglime* αποτελεί σύντμηση του *agricultural lime* και ορίζεται ως «ασβέστης που παρασκευάζεται από κονιοποιημένο ασβεστόλιθο ή κιμωλία για να χρησιμοποιηθεί ως βελτιωτικό εδάφους, για τη διόρθωση της οξύτητας του εδάφους».

1229545

EEA Supplement / EEA Supplement to the Official Journal of the European Union

συμπλήρωμα για τον EOX / συμπλήρωμα για τον EOX της Επίσημης Εφημερίδας της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Σύμφωνα με τις σχετικές αποφάσεις του Κύκλου Ποιότητας (πρώτη δέσμη, 29/01/2022), τροποποιήθηκαν οι παραπάνω αποδόσεις στο σχετικό δελτίο της IATE με την προσθήκη της πρόθεσης «για».

domestic violence

εξ οικείων βία

Στην πρόταση οδηγίας με θέμα την έμφυλη βία υιοθετήθηκε η απόδοση αυτή καθώς ο συντάκτης του κειμένου, δηλαδή η ΓΔ JUST, κατόπιν διαβούλευσης με το Συμβούλιο της Ευρώπης, ζήτησε την αποφυγή όρων με συνθετικό του όρου «οικογένεια» [όπως

«ενδοοικογενειακή βία» (Ελλάδα), «βία στην οικογένεια» (Κύπρος)]. Στην πρόταση οδηγίας ο ορισμός περιλαμβάνει και τη βία που ασκείται, αφενός, από πρόσωπα σε στενή σχέση με το θύμα που δεν συγκατοικούν πλέον ή δεν συγκατοίκησαν ποτέ με αυτό και, αφετέρου, τα παιδιά και τα άλλα εξαρτώμενα πρόσωπα του θύματος.

Στα δελτία Τύπου και τα άλλα έγγραφα που δεν αφορούν την πρόταση οδηγίας διατηρείται ο υφιστάμενος όρος «ενδοοικογενειακή βία» έως ότου εγκριθεί η πράξη με τον νέο όρο που προτείνει η Επιτροπή.

Β. Δελτία ΟΤΟ

Η 66η συνεδρίαση της Ομάδας Τυποποίησης Ορολογίας πραγματοποιήθηκε στις 31 Μαρτίου 2022.

Τυποποιήθηκαν οι παρακάτω όροι ως εξής:

1. [2021-036 domain name RE-EXAM](#) > όνομα τομέα
2. [2022-005 code of conduct](#) > κώδικας συμπεριφοράς
3. [2022-006 code of practice](#) > κώδικας ορθής πρακτικής
4. [2022-007 code of ethics](#) > κώδικας δεοντολογίας
5. [2022-008 Climate and Environment Charter for Humanitarian Organizations](#) > Χάρτης κλιματικών και περιβαλλοντικών δεσμεύσεων για τις ανθρωπιστικές οργανώσεις
6. [2022-009 Commission on Narcotic Drugs / CND](#) > Επιτροπή για τα Ναρκωτικά / CND
7. [2022-010 synopsis report](#) > συγκεφαλαιωτική έκθεση
8. [2022-011 sub-option](#) > υποεπιλογή
9. [2022-014 bunkering](#) > καυσίμευση
10. [2022-015 International Methane Emissions Observatory \(IMEO\)](#) > Διεθνές Παρατηρητήριο Εκπομπών Μεθανίου / IMEO
11. [2022-017 Intergovernmental Organisation for International Carriage by Rail / OTIF](#) > Διακυβερνητικός Οργανισμός Διεθνών Σιδηροδρομικών Μεταφορών / OTIF
12. [2021-032 barcode](#) > ραβδοκωδικός
13. [2021-034 Non Fungible Token / NFT](#) > μη αντικαταστατή μάρκα
14. [2022-001 aquatic food](#) > τρόφιμο υδρόβιας προέλευσης
15. [2022-002 disease control aquatic food establishment](#) > εγκατάσταση τροφίμων υδρόβιας προέλευσης με έλεγχο νόσων
16. [2022-003 heavy-duty vehicle - commercial vehicle - vocational vehicle](#) > βαρύ όχημα – όχημα μεταφοράς εμπορευμάτων – εξειδικευμένο βαρύ όχημα
17. [2022-004 reserve list](#) > πίνακας επιτυχόντων
18. [2022-018 clause miroir](#) > κατοπτρική ρήτρα
19. [2022-018 mesure miroir](#) > κατοπτρικό μέτρο

Μικρά ορολογικά

του Δημήτρη Χαρβάτη

άδεια ή έγκριση;

Εύκολο, θα πείτε: *authorisation* το ένα, *approval* το άλλο. Κι όμως, πολλές φορές αυτά τα δύο χρησιμοποιούνται αδιακρίτως (όπως και στα ελληνικά: οι σελίδες του ΕΟΦ είναι γεμάτες από «άδειες κυκλοφορίας για εγκεκριμένα φάρμακα»). Κι επιπλέον, σε κάποιες περιπτώσεις δεν μπορούμε να βασιστούμε ούτε στις πράξεις αναφοράς, αφού πολύ συχνά βρίσκουμε και τα δύο στην ίδια πράξη.

Αν λοιπόν βρεθούμε σε απορία, χωρίς κάποια δεσμευτική πράξη αναφοράς να ακολουθήσουμε, ο γενικός κανόνας είναι ο εξής:

- **έγκριση** παίρνουν οι χημικές ουσίες, τα συστατικά τροφίμων κ.λπ.: είδη που παράγονται μαζικά για να χρησιμοποιηθούν περαιτέρω σε άλλα προϊόντα,
- **άδεια** παίρνουν έτοιμα προϊόντα, με εμπορική ονομασία, που προσφέρονται στο εμπόριο για πώληση.

ανώτατα και μέγιστα

Υπάρχει διαφορά ανάμεσα στα δύο; Όχι, θα μου πείτε, και θα έχετε δίκιο, αλλά φαίνεται ότι πιο συχνά διαλέγουμε το *μέγιστο*, για κάποιον λόγο. Ωστόσο μπορεί να δούμε «ανώτατα όρια» και «μέγιστα επίπεδα» στον ίδιο κανονισμό.

Αν λοιπόν θέλουμε οπωσδήποτε να διακρίνουμε αυτά τα δύο, θα μπορούσαμε ίσως να πούμε ότι ένα *μέγιστο* (μια τιμή, για παράδειγμα) είναι ένας υπαρκτός αριθμός που μετριέται, που προκύπτει από κάποιον υπολογισμό, που εμφανίζεται σε μια γραφική παράσταση (μιλάμε για μέγιστα και ελάχιστα μιας καμπύλης), ενώ ένα *ανώτατο* (π.χ. όριο) είναι κάτι που θεσπίζεται, που αποφασίζεται αυθαίρετα. Κι έτσι, την επόμενη φορά που θα βρείτε ένα *maximum* χωρίς πράξη αναφοράς και διστάζετε ανάμεσα στο «ανώτατο» και το «μέγιστο», υπάρχει λύση και γι' αυτή την περίπτωση.

Κι ας μην ξεχνάμε και το *ύψιστο*, που το περιφρονούμε αλλά ταιριάζει πολύ καλά με τον κίνδυνο, για παράδειγμα.

Και, με την ευκαιρία, να πούμε ότι το *threshold* δεν είναι σώνει και καλά «κατώτατο» όριο, αλλά απλώς μια τιμή πάνω ή κάτω από την οποία ισχύει ή παύει να ισχύει κάτι. Σ' αυτό ταιριάζει καλά το παλιό «κατώφλιο», αλλά μάλλον ξεπεράστηκε —οπότε λέμε απλώς *όριο*.

